

Rev. W. Lewycky
505 Fourth St. N.E.
Minneapolis, Min.

ВІСЬ Й ВІСЬ

РІК 1957

ЧИСЛО 4 (40)

ХРОНІКА УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ.

● Минулого 1956-го року в Бозі спочили:

5. II. Генерал Борис Палій-Неїло, помер на 78 році життя в Дітроїті США.

5. III. Микола Цеглинський, редактор, у 73 році життя, в Нью-Йорку.

9. III. Володимир Городецький, у 70 р. життя в НьюЙорку.

24. III. Д-р Василь Бачинський, політичний діяч, помер у 64 р. життя в Інгольштадті в Західній Німеччині.

29. III. Олена Кисілівська, редакторка, померла в Оттаві в Канаді у 87 р. життя.

1. V. Д-р Іван Німчук, журналіст, помер в Едмонтоні в Канаді на 64 р. життя.

5. V. Борис Крупницький, історик професор, помер на 62 р. життя в Мюнхені.

29. V. Василь Панейко, редактор і політичний діяч, помер на 73 р. життя в Каракасі в Венецуелі.

6. VI. Мирослав Радиш, артист-маляр, помер на 42 р. життя в Нью-Йорку.

2. IX. Архиепископ греко-католи. Василь Ладика, помер на 72 р. життя в Вінніпегу.

23. IX. Д-р Іларіон Свенцицький, проф. унів. і директор Національного Музею у Львові, помер на 80 р. життя у Львові.

27. IX. Остап Вишня, письменник сатирик, помер на 67 р. у Києві.

29. IX. Д-р Євген Пеленський, учений, помер на 48 р. життя в Сіднеї в Австралії.

29. X. Арнольд Марголін, міністер УНР, помер на 79 р. життя в Вашингтоні.

● Урочиста Конференція на честь Івана Франка. УВАН у США в суботу 22 грудня 1956-го року відбула врочисту Конференцію, на якій зроблені такі доповіді:

В. Дорошенко: "Іван Франко і М. Грушевський".

А. Берлштейн: "Постать А. Міцкевича в житті Івана Франка".

Д. Горняткевич: "Іван Франко і релігія".

М. Рудницька: "Іван Франко і фемінізм".

П. Одарченко: "Іван Франко і Леся Українка".

Я. Білинський: "Іван Франко і М. Драгоманов".

● Іван Франко й Російська Академія Наук. Року 1907-го члени Російської Академії Наук А. Шахматов, Ф. Корш і Ф. Фортунатов поставили кандидатуру Івана Франка в члени кореспонденти Російської Академії Наук. Але реакційні члени більшістю голосів провадили це внесення.

● Праці Проф. Н. Полонської-Василенкової. "Я здала вже до друку II том "Історії Української Академії Наук", здала статтю: "Християнство за княжих часів" до збірника в англійській мові", написала статтю про хорошого покійного Крупницького, також статтю про Володимира Святого (для "Св. Володимирського Братства" в Торонто) і на решті велику статтю про "Історію Русів", не рахуючи дрібних". Проф. Н. Полонська.

● Советська культура. Преса подала, що в СССР кілька років тому приїхали добровільно німецькі та іспанські вчені, фахівці атомових бомб. Коли час їхнього контракту скінчився, усім їм (200-300 чоловіка) відрізали язика, а також прокололи барабанну перепону в ушах, — щоб вони не виявили советських атомових таємниць...

Советська культура XX віку!...

● На Тарасовій Горі. "Письменники Києва, Москви, Ленінграду, представники літературної громадськості союзних республік, гості з країн народньої демократії, з Канади, які прибули для відзначення 100-річчя з дня народження І. Я. Франка, побували на Тарасовій Горі у Каневі. Біля підніжжя пам'ятника Т. Шевченка відбувся мітинг. На мітингу виступали Л. Новиченко, М. Рильський, А. Малишко, І. Рябокляч, колумбійський письменник Горге Саламеа, член делегації "прогресивних" українців Канади Джон Вір, казахський письменник Нуртазін Теміргалі, ленінградська письменниця Марія Комісарова та інші. Учасники мітингу поклали вінки на могилу Тараса Шевченка".

● У Києві на площі поряд з театром ім. І. Я. Франка на ознаменування сторіччя з дня народження Івана Франка в урочистій обстановці відкрито монументальний пам'ятник великому Каменяреві.

● Пам'яті М. К. Садовського. Театральна громадськість України широко відзначає знаменну дату — 100-річчя з дня народження видатного актора, корифея українського театру Миколи Карповича Садовського. Невдавна в приміщенні Київського театру ім. Ів. Франка відбувся урочистий вечір, присвячений цій даті. На вечорі виступали мистці театрів столиці України із спогадами про творчу діяльність великого актора і про спільну роботу на сцені.

У музеї театального мистецтва з нагоди 100-річчя з дня народження М. К. Садовського відкрито велику виставку. Тут експо-

(Закінчення на ст. 3 обгортки)

ВІРА Й КУЛЬТУРА

FAITH AND CULTURE

МІСЯЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ДУМКИ Й КУЛЬТУРИ
ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Передплата річна 4 дол., піврічна 2 дол., чвертьрічна 1 дол.
Окреме число 35 центів.

Адреса: 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man., Canada. Телефон 59-1606

Authorized as second class mail, Post Office Department, Ottawa.

Рік XX.

Лютий, 1957 рік.

Число 4 (40).

НЕОЦІНЕННІ ЗНАХІДКИ В ПАЛЕСТИНІ.

5. УСТАВ ЕССЕЙСЬКОЇ “ГРОМАДИ НОВОГО ЗАПОВІТУ”.

Новознайдені пам'ятки у більшості своїй не біблійні, і всі вони складають одну ідеологічну цілість, — це есейська література. Це залишки книг есейського ордену, і в цьому їх велика вага. А головне це будуть три твори: Устав “Громади Нового Заповіту”, Коментар на “Книгу Пророка Аввакума” та “Дамаський акт”.

Устав “Громади Нового Заповіту” надзвичайно важливий, бо це Устав есейської Громади чи монастиря. Назви на тому рукопису не збереглося. Знайдено два уривки його, пергаменований звій на 1 м 86 см довгий, на 24 см широкий.

Громада (союз) “Нового Заповіту” — це релігійна юдейська громада. Це громада есеїв, яка жила життям, як описує і Йосиф Флавій. Громада ця живе почасти так, як живе християнський спільножитний монастир, і для історії наших монастирів це новий матеріал великої ваги.

Есейська громада складається з двох частин, — з провідного Духовенства і з решти членів. Духовенство спадкове, — по батькові Священником стає син. Духовенство тут зветься “сини Садока”, — вони керують громадою, але всі питання вирішує спільно вся громада, — це соборноправність її.

В Уставі подаються правила, як має жити ця “Громада Нового Завіту”. Це головне наука для новиків, — подані їх обов'язки та їх права, поданий увесь розпорядок денного життя есея. Громада спільножитна, цебто, ніхто свого нічого не має. Новики, вступаючи в “Новий Завіт”, віддають йому увесь свій маєток (пор. Діяння 4. 32).

Усі члени працюють цілий день. День починається зо сходом сонця, коли відбувається ритуальне обмиття й молитва. Кінчається праця з заходом сонця, — знову обмиття й спільна вечеря. День проходить у роботі, а вечір у навчанні й читанні. Усі члени носять білу одягу. Живуть або в Кумрані, або в дооколичних печерах, або і в шатрах поблизу.

В Уставі подані й можливі переступи членів та кари за них. Головна кара — позбавлення їжі або й виключення з союзу на який час. Коли який член видасть кому свої есейські таємниці, то підпадає найбільшій карі. Наука есеїв була тільки для них самих.

З Уставу видно, що були й оженені члени, хоч і рідко.

Устав “Громади Нового Завіту” має велике значення для історії Християнства взагалі, а для історії монашества зокрема. Тепер про есейські громади (у нас монастир) знаємо ба-

гато з першоджерела, — з Уставу для них.

Але в цьому відношенні не треба перебільшувати значення науки ордену есеїв. Таке перебільшення вже зробили й далі роблять учені протестанти та англікани, а особливо жиди. Напр., року 1950-го проф. Дюпан-Соммер писав на основі кумранських знахідок: "Християнство повстало під впливом цього духовного ферменту, цебто з науки есеїв. Те саме ще більш рішуче твердить проф. М. Барров, Д. Аллегро й інші.*

Рoku 1955-го американець Едмунд Вілсон випустив свою сенсаційну книжку: "Звитки Мертвого моря", і в ній рішуче твердить, ніби головні ідеї Християнства перейняті від науки есеїв. Е. Вілсон робить з усього такі висновки, буцімто через нові знахідки "робиться величезна користь для культурних і соціальних стосунків світу, цебто для цивілізації, коли нарешті повстання Християнства будемо вияснювати просто як випадок людської історії, а не як Догму й Божественне Відкриття" (ст. 108). Це вже на підри́в Християнства.

Е. Вільсон їздив в Палестину, досліджував там пам'ятки, а вернувшись, робить виклади в пресі, радіо та телевізії. Піднято було шум величезний, а його книга "Звитки Мертвого моря" широко рекламується людьми, що байдужі або ворожі до Християнської Віри.

Е. Вілсон неоправдано твердить, буцімто "звичаї й заповіді в Євангеліях та Посланнях знаходяться на кожному кроці в есейській літературі" (ст. 94). Він же пише, ніби Іван Хреститель та Ісус Христос були членами громади в Кумран. "А монастир Кумран, — твердить Вілсон, — більше як Вифлеєм і Назарет являються колыскою Християнства" (ст. 97). Учні Івана Хрестителя й Ісуса Христа були ніби есеями.

Усе це нічим не оправдане перебільшення. Есеї міцно додержувалися в своєму житті Мойсеєвого Закону, а в ньому ж повно такого, що

прийняли й християни. Це в християн наука Старого Заповіту, а не есеїв.

Так, у есеїв було ритуальне щоденне купання, але воно не має нічого спільного з християнським Хрещенням. Були в есеїв і загальні збори, на яких вони благословляли хліб і вино, і споживали їх, але це дуже далеке від Трапези Господньої у християн, і т. д. Ідеологія Християнства й ідеологія есейства глибоко й істотно відмінні, а що є спільного в їхній життєвій практиці, те Християнство брало з Старого Заповіту, а не від есеїв.

Взагалі, вороги Християнства спочатку сильно взялися були виступати — на основі кумранських знахідок — проти Християнства. Але тепер, у міру глибшого вивчення знайденого матеріялу, помалу затихають. До цього додаю, що Е. Вілсон не є ані історик, ані богослов, а просто газетний публіцист.

6. КОМЕНТАР НА КНИГУ ПРОРОКА АВВАКУМА.

Коментар на Книгу Пророка Аввакума знайдений у пергаменовому зwoї довжиною 1 м 60 см, шириною на 13 см, бракує 1/5 тексту. Назви не збереглося. Тут подано тільки два перші розділи, а третього розділу (Молитва) тут нема, — цим вирішується давній сумнів, чи цей 3 розділ не доданий до Книги Аввакума пізніше.

Невідомий нам коментатор слів Пророка Аввакума застосовує до своєї сучасності, але сучасність цю описує дуже неясно, і жодних імен не подає. У коментарі говориться, що нечестивий жрець переслідує "Новий Завіт" і його "Праведного Учителя". І цей "Праведний Учитель" гине смертю мученика, але Він воскресне.

А вороги халдеї — це сучасний народ китім. Він дуже швидкий у своїх пересуваннях, сміливий і жорстокий на війні. Він сіє жах серед народів. Він ще до війни пильнує захопити землю. Китім прийшли здалека, з-за моря, і підбивають народи при допомозі коней і бегема (це бойові слони). Їхні провідники сміються з фортець, захоплюють їх ве-

* M. Burrow: The Dead Sea Scrolls, New York, 1955. I. Allegro: The Dead Sea Scrolls, Pelican Book, 1956.

ликим військом й обертають у руїни. Вони грабують чужі багатства, приносять жертви своїм прапорам й обожують свою зброю. Переможених вони нищать без різниці віку та статі, не щадять і ненароджених в утробі матері.

Як бачимо, стиль Коментаря алегоричний, нагадує стиль Книги Пророка Данила. Учені однозгідні, що чужий напасник кїтїм — це римляни та їхнє військо, що 63-го року до Христа окупувало Єрусалим, — незабаром по цьому написаний і новознайдений Коментар.

Але хто це нечестивий жрець, що вбив “Праведного Учителя”? У виясненні цього вірша поділились: одні бачать у “нечестивому жерці” Аристовула II, а другі все це відносять до раннього Християнства: “Праведний Учитель” — це ніби Ісус Христос, що був розп’ятий, але воскрес, а лжепророк — це Апостол Павло, якого юдеї ненавиділи. А ще інші в “Праведному Учителєві” бачать Івана Христітеля.

Вороги Християнства сильно за це все хапаються, але тепер трохи спинилися. Бо це давно відоме було, що перед Христом юдеї сильно чекали Мессію.

Бачити в забитому “Праведному Учителі” розп’ятого Ісуса Христа нема жоднісіньких підстав. У есеїв це виходить тільки з їхньої глибокої віри в недалекий прихід Мессії, але вони ніколи не навчали, що Мессія вже прийшов.

Священна тетраграма Ягве пишеться тут завжди тільки давнім ханаанським письмом. Це дуже стародавня риса.

Коментатор на Книгу Пророка Аввакума невідомий, але своєю ідеологією він єднається з Уставом “Громади Нового Завіту”.

7. ДАМАСЬКИЙ АКТ.

“Дамаський акт” був відомий і давніше, — його відкрито (не повного) ще 1896-го року в криївці си-нагоги в Каїрі в Єгипті, і справді тоді він викликав був велике зацікавлення. Але його неправильно віднесли на VII-X вік по Христі. Нововідкритий “Дамаський акт” постав на

час ще до Різдва Христового.

І дійсно цей акт так само пов’язаний з есейською літературою, — тут згадуються “сини Садока” та члени “Нового Завіту на Дамаській землі”. Тут читаємо, що нечестиві юдеї попадали від ворожого меча, бо Бог наслав на них местників за смерть “Праведного Учителя”.

“Сини Садока” — це виходці чи втікачі з Юдеї, “вибранці Ізраїля”. На батьківщині їх тяжко переслідують, тому вони повтікали в Дамаск. Тут вони заклали нову громаду, якій дали назву: “Новий Завіт у Дамаській землі”. Бо юдеї вдома порушили Старий Завіт, тому вони заклали Новий Завіт на чужині.

Дамаський “Новий Завіт” організувався, як військовий табір. Члени його поділені на тисячки, сотні, півсотні й десятки. На чолі стоїть Священик, який мусить бути віку від 30 до 60 літ, і він же керує Громадою “Новий Заповіт”. Таких таборів було багато, а на чолі всіх стояв Верховний Священик чи Інспектор (Єпископ). Про нього “Дамаський Акт” подає: “Інспектор, що над усіма громадами, мусить мати від 30 до 50 літ, і бути досвідченим у порадах усім людям і в усіх мовах”.

Члени Громади “Нового Завіту” звуть себе “синами Садока”. Усі вони чекають воскресення страченого “Праведного Учителя”, — Він з’явиться, і тоді буде Вищий Суд: нагорода Праведним і кара грішним. Це станеться незабаром, через одне покоління (через 40 літ) по смерті Праведного Учителя.

Дамаський Акт так і відносять десь на близький час до Христа чи вже при Ньому.

Він пересякнений чеканням приходу Мессії, але Мессія ще не прийшов.

8. “ВІЙНА СИНІВ СВІТЛА З СИНАМИ ТЕМРЯВИ”.

До есейської літератури відноситься також і твір: “Війна синів світла з синами темряви”. Назва ця збереглася на самім творі. Звій пергаменовий на 2 м 90 см довгий і на 16 см широкий.

У творі цім описана “війна синів Левія, Юди та Веніямина проти вій-

ська Веліяла". У самому ж творі пояснено, що Веліал — це едомітяни, моавітяни, амонітяни, филистимці та асирійці.

Ця війна — це відгук реальної боротьби юдеїв з своїми сусідами, може за час Маккавеївської династії (164-63 роки до Христа). Тут поданий докладний військовий устав, а головню: як треба вести війну. Підготовка до війни описана, як ніби релігійний обряд. Поділ війська подається такий же, як і в "Дамаськім Акті", тільки найменша одиниця тут дванадцятка, а не десятка. Бій починається після складних сигналів сурмою, що трохи нагадує їх у Книзі Ісуса Навина.

9. ПСАЛМИ.

Громада "Нового Завіту" мала свої псалми, — це ліричні молитви їхні. Збереглося чотири пергаменові уривки по 30 см шириною. Псалми ж такого стилю, як і псалми біблійні.

Новознайдені псалми — це вдячні гімни, ідеологія їх так само есеївська. Описується в них юдейська громада на вигнанні, яка провадить боротьбу з пануючими на батьківщині, які їх вигнали. Вони терплять великі труди на чужині, підпадають небезпекам на вигнанні. Тяжко несуть розлуку з своєю родиною. Але всі глибоко вірять, що правда таки запанує, і громада "Новий Завіт" вернеться додому.

Учені думають, що було кілька авторів цих псалмів. А дехто твердить, що це твори забитого "Праведного Учителя" есеїв.

10. АПОКАЛІПСИС ЛАМЕХА.

Здавна відома апокрифічна старозавітня гебрійська книга Ламеха, яка не увійшла до біблійного Канону.

Ламех (по-гебрійськи Лемех) — потомок Каїна. Біблія розповідає про нього дуже неясно. (Буття 4. 19-24), а тому повстали різні оповідання про нього та апокрифи. Пісня Ламеха, звернена до своїх двох жінок, Ади й Цилли, це зразок найдавніших віршів в гебрійській і світовій літературі (Буття 4. 23-24).

Тепер цей маловідомий "Апокаліпсис Ламеха" знайдений в дуже

давнім перекладі грецькою мовою. Правда, рукопис так зле зберігся, що його майже не можна розгорнути, а тому й трудно щось прочитати. Тепер робиться хімічна підготовка, щоб пергамен зберегти і ввесь перечитати.

Пізніше глибше вивчення цього пам'ятника показало, що це, здається, тільки коментар на Книгу Буття, а не Апокаліпсис Ламеха.

11. КУМРАНСЬКІ ЗНАХІДКИ.

Оце короткий опис усього головнішого, що було знайдено року 1947-го в печері Фешха. Усе це матеріал за III-II віки з-перед Різдва Христового, і вже тим самим він великої ваги. Відкрилася нова есеївська література, досі незнана, яка багато вияснить з початків Християнства. І в цьому її велике значення.

Про те, як дійшло до кумранських знахонок, я розповів на початку цієї моєї статті. Але є ще й друге оповідання, як саме дійшло до них. Розповідають, що два арабські пастушки пасли над висохлою річкою Ваді Кумран свої кози. Перед ними був прямовісний схил річки, а в ньому дірки до печер. Хлопці почали кидати камінцями в ті дірки. І раптом почувли, що від камінців всередині щось розбилося, ніби череп'яне. Зацікавлені араб'ята полізли в дірку, і там побачили глечики з зоями. Дали знати батькам, і ті позабирали ці глечики. Так було знайдено перші кумранські рукописи.

Кумранські знахідки відносяться до найважливішого в нашій духовій культурі, — до Віри нашої. Про Старий Заповіт ми мали зовсім мало давнього матеріалу, і той, що був, відносився до IX-X віків по Христі. Тепер же маємо цей матеріал на 1000-1100 літ старший від того, який був. Це просто нечувана революція в науковій археології.

Біля вивчення новознайдених матеріалів заходилися тепер усі: і жи́ди, і протестанти, і католики, і православні, бо всі визнають і шанують Старий Заповіт. Звичайно, справа належного вивчення всього знайденного дуже тяжка, і мине не одне де-

сятьліття, поки весь матеріал буде вивчений та виданий для світу.

У всякому разі зацікавлення новими знахідками величезне. Уже появилось про новознайдене безліч праць, серед них не мало великих і цінних. На жаль, у цьому вивченні православні йдуть на самому кінці...

Початкове вивчення Кумранських знахідок показує, що більшість з них відносяться ще до часу Христа. Один із знайдених рукописів, уривок із Першої Книги Царств, відноситься до III віку перед Христом, ще до часу повстання грецького перекладу Біблії.

Рукопис повної Книги Пророка Ісаї відноситься до часу яких 100 років перед Христом. Він показує велику ціну грецького тексту Книги Пророка Ісаї, бо майже в усьому однаковий з ним.

І взагалі всі новознайдені матеріали дуже давні, бож монастир Кумран був зруйнований римлянами десь у 70 році по Христі під час юдейсько-римської війни.

Чи все вже в Палестині знайдено? Напевно ні, і пошуки продовжуються й далі. Поки що знайдено 461 рукопис, — у печері ч. 1 — 76, у печері ч. 4 — 330, і по інших печерах — 55. І кожний рукопис — стародавній, кожен рукопис — великої ціни.

Зміст усього знайденого дає уривки з усіх біблійних Книг (крім Книги Есфир), і це дасть змогу до нового старшого видання гебрійської Біблії, а це сильно допоможе до глибшого вивчення її взагалі.

Серед знайденого чимало й тих книг, що звуться позаканонічними, ще до тих, що не ввійшли до Канону, до списку загальноприйнятих біблійних книг. Знайдені: Книга Ювілеїв, Книга Еноха, Книга Товита, Заповіт Левія й інші. Досі Книга Товита відома була тільки в грецькому перекладі (в Септуагінті), а тепер знайдений його оригінал гебрійською та арамейською мовами. Усе це дає міцну підставу для дальшого вивчення давніх Книг.

12. РОЗШУКИ 1949-ГО РОКУ Й НОВІ ЗНАХІДКИ.

Чутка про нові цінні знахідки швидко поширилася не тільки по

всій Палестині, але й по всьому світі. Знайдення нових рукописів ще дохристиянських буває дуже рідко. І цією справою найбільше зацікавилися господарі пустині, бедуїни. Вони перші взялися до нових "розкопок", а перешкодити їм не було змоги. Тоді якраз точилася тяжка арабсько-ізраїльська війна, і годі було дібратися до печери Фешха.

І тільки в лютому 1949-го року два археологи з Єрусалиму таки дісталися до печери Фешха, і три тижні досліджували печеру й шукали в ній нового. І перше, що ці вчені ствердили, це те, що перед ними року 1948-го вже хтось перекопав печеру, шукаючи не рукописів, а скарбів. Хто це був і що знайдено, — не відомо, але матеріали в печері були поспуті.

Учені пильно обсліджували саму печеру, і знайшли тут льняну матерію, в яку були огорнені рукописи; матерія була просмолена, щоб довше зберегти рукописи від вогкості. Але були тільки самі ці обгортки, а рукописи винесені, — що саме забране, невідомо.

У печері цього часу знайшли на землі близько 600 кусків стародавніх рукописів на пергамені, а частинно на папірусі. Це малесенькі кусочки, але часом і більші; деякі кусочки стосувалися змістом до того матеріалу, що був знайдений 1947-го року. Зібрали все і зберігають найменші клаптики, хоч би то й з одним словом чи з одною буквою, бо все це був матеріал з-перед 2000 літ, а тому все цінне.

Звичайно, збиралися не тільки рукописні, але й матеріальні речі, напр. керамічні уламки. І з цих уламків склали дві лямпки та 50 глечиків, походження ще до Христа.

Тут же знайшли уривок з апокрифу "Книги Ювілеїв", — виходить, що й цей апокриф входив у крут есейської літератури, а це кидає нове світло на значення старозавітніх апокрифів взагалі.

Крім цього, тут знайдено 4 розділи (19-22) біблійної Книги Левит. Уривок писаний староханаанським письмом, але текст не самарянського походження. Ці 4 розділи так само мають велику вагу, бо вони надто давнього часу.

(Кінець буде).

† Іларіон.

ФЛОРЕНТІЙСЬКА УНІЯ 1439-ГО РОКУ.

ХРОНОЛОГІЧНА КАНВА.

Належне вивчення Берестейської унії 1596-го року цілком не можливе без відповідного глибшого вивчення греко-римської Флорентійської унії 1439-го року. Власне Флорентійська унія була методами свого постановня та запровадження в життя унією класичною: так поставали й так запроваджувалися в життя всі інші дальші унії: Берестейська унія в Україні 1596-го року, унія на Закарпатті 1646-1721 років, унія в Румунії 7-го жовтня 1698-го року і т. ін.

Усі ці унії робилися тільки самою верховною владою, без найменшої згоди народу, робилися підступом, обманом та фальшуванням, а в житті запроваджувалися державним насиллям, через що потоками лилася кров, у тому й українська.

Флорентійська унія 1439-го року викликала в Україні глибокі й тяжкі наслідки, і сильно вдарила нашу Церкву, і далі біла її, а тим самим біла й український народ аж до кінця існування Польщі, по 1795-ий рік.

Без Флорентійської унії не дійшло б і до унії Берестейської, — ця перша була підставою та основою другої.

Ось тому оцю свою працю: "Берестейська унія була смертоносна для України" я розпочинаю оповіданням про унію Флорентійську.

Ця моя хронологічна канва складена на основі важнішої літератури про Флорентійську унію, а головню на основі моєї монографії 1953-го року: "Поділ Єдиної Христової Церкви і перші спроби поєднання її" ст. 269-321.

1. УНІЯ З РИМОМ ЗА ВІЙСЬКОВУ ДОПОМОГУ.

XIV-XV ст. Османські турки помаху, але зо всіх сторін оточують Візантію. Візантія не раз просить військової допомоги в Європі, але це зводиться до того, що треба просити Папу. Папа згоден допомогти, але вимагає за це церковної унії, цебто визнання Православною Церк-

вою католицьких Догматів, а найперше — примат Папи.

1328-1341. Візантійський імператор Андронік III шукає в Папи військової допомоги. Папа вимагає за це признання папського примату, цебто головства в Церкві.

1333. До Костянтинополя прибули папські легати в справі поєднання Церков, але з переговорів нічого не вийшло бо Папа вимагає приєднання Православної Церкви до Риму, а не поєднання обох Церков, як рівних.

1339. Поновлення переговорів з Папою про унію Церков за військовий союз.

1414-1418. Констанцький Собор, на якому вирішувалась і справа поєднання Церков.

1415-1437. Нові переговори імператорів Візантії з Папами за військову допомогу. Папи вимагають за неї унії Церков.

1422. Султан Мурад зо всіх сторін обліг Костянтинополь. Папа прислав свого посла Антонія Массану умовляти про унію, — прийняти католицьку церковну науку, тоді військовою допоможе Візантії. Імператор і Патріярх зріклися прийняти це.

1425-1438. Імператор візантійський Іоан VII Палеолог просить Папу про Хрестоносний Похід на турків для спасіння християнської Візантії. Папа згоден, але вимагає унії Церков.

27. VIII. 1431-7.III. 1449. Базельський Собор у Швейцарії. Собор рішуче виступає проти завеликої папської влади, яка скріплює поділ Церков.

1433. На Базельський Собор прибуло грецьке посольство, з Ігуменом Ісидором, щоб вирішити справу поєднання Церков.

1435. Базельський Собор постановив зібратися з греками в справі об'єднання Церков — у Базелі, а меншість постановила — у Феррарі. Папа затвердив думку меншости.

1437. Імператор Іоан VII та Папа Євген IV погодилися скликати Вселенського Собора про поєднання

Церков за військову допомогу Візантії проти турків.

1437. Імператор вимагає, щоб Собор відбувся в Костянтинополі, а Папа — в Феррарі. Папа запропонував узяти весь Собор на своє утримання — і переміг.

1437. До Костянтинополя прибули папські галери, щоб відвезти греків до Феррари.

1437. Через кілька днів прибули й галери Базельського Собору. Але греки рішили їхати в Феррару, бо Папа обіцяв військову допомогу, а також брав їх на своє утримання.

27. XI. 1437. На папських галерах виїхала в Феррару на Собор грецька група, на чолі з імператором Іоаном VII Палеологом та Патріярхом Йосифом II. Група мала понад 700 осіб у тому 22 Єпископів та Митрополитів.

2. МИТРОПОЛИТ ІСИДОР.

1433. Собор Єпископів у Москві обрав і нарік Митрополитом Київським і всієї Руси Єпископа Йону. Йона спізнився, виїхав у Костянтинополь на поставлення, і прибув туди року 1436-го.

Половина 1436. Візантія самовільно поставила свого Ігумена Ісидора Митрополитом Київським і всієї Руси, з осідком у Москві. Ісидора на Русі ніхто не обирав, і тому всі були проти нього.

2. IV. 1437. До Москви прибув Митрополит Ісидор, і став готуватися до Феррарського Собору. Приїхав перед великим князем Московським і Єпископатом, що на Соборі Православній Вірі не зрадить. При Ісидорі весь час є його Протодиякон Григорій Болгарин.

8. VIII. 1437. Митрополит Ісидор виїхав з Москви в Феррару з оточення в сто осіб. При ньому поїхав і Суздальський Єпископ Авраамій.

3. СОБОР У ФЕРРАРІ.

1437. На Собор прибули: представники трьох східних Патріярхів, ніким не обрані, але з тих, які були в Костянтинополі, а також представники деяких окремих Церков. Основа православних — греки.

4. III. 1438. Грецька група приїхала в Феррару.

7. III. Папська партія на Соборі покинула Базель і виїхала в Феррару.

9. IV. 1438. Феррарський Собор розпочав свою передсоборну працю. З латинського боку на Собор прибули: Папа, 11 Кардиналів і 150 Єпископів.

9. IV. 1438. При відкритті Собору Папа Євгеній IV вимагає, щоб Патріярх Йосиф II поцілував його в ногу прилюдно. Патріярх і греки з обуренням відкинули це. Кінчилося тим, що Патріярх поцілував Папу в щоку.

IV. 1438. Довгі передсоборові диспути греків з латинянами про філіюкве ні до чого не привели.

1438. Щоб змусити греків прийняти філіюкве, Папа на три місяці припинив видачу утримання грекам, членам Собору. Греки голодують.

1438. Греки хочуть утікати з Собору. Папа наказав нікого з греків не випустити з міста Феррари.

18. VIII. 1438. Митрополит Ісидор прибув із Москви в Феррару на Собор.

8. X. 1438. Початок діянь Феррарського Собору у францисканській Катедрі.

8. X — 8. XII. 1438. Диспути про філіюкве греків з латинянами на Соборі ні до чого не привели.

XII. 1438. Папа знову перестав видавати грекам утримання, і ті голодували.

XII. 1438. У Феррарі пущено поголоску, ніби місту загрожує чума. Це для того, щоб перенести Собор у Флоренцію, далі від Візантії, щоб греки не повтікали. Місто Флоренція погодилося утримувати Собор.

10. I. 1439. Папа наказав перевезти Собор до Флоренції, далі від Візантії. Імператор оголосив, що кожен корабель, який буде втікати з Феррари з греками додому, буде спалений. Папа заявив, що виплатить залегле утримання за чотири місяці тим, хто поїде до Флоренції.

15. I. 1439. Папа нагородив кардинальством Митрополитів Ісидора та Віссаріона, — щоб вони були схильніші до унії.

4. СОБОР У ФЛОРЕНЦІЇ.

26. II. 1439. Урочисте відкриття Собору у Флоренції, як продовження Собору в Феррарі.

11. III. 1439. Сім засідань Собору про філіюкве ні до чого не довели. Імператор заборонив являтися на Собор головному грецькому оборонцеві Православ'я, Митрополиту Марку Ефеському, тому греки застрайкували: зовсім перестали говорити на Соборі.

24. III. 1439. Останнє публічне засідання Флорентійського Собору. Папа побачив, що греки унії не приймуть, а тому перестав платити їм утримання. Греки хотять утікати, але імператор заборонив виїзд із міста.

III. 1439. Пускаються настирливі чутки, що турки беруть Костянтинополь. Треба негайна військова поміч, а греки не хотять годитися з Папою.

30. III. 1439. Імператор скликав усіх греків до хворого Патріярха Йосифа й вимагає погодження з Папою, інакше Візантія пропаде. Греки заломились і дехто погодився на унію, — за негайну військову допомогу Папи.

15. IV. 1439. Далі працює вже не Собор, а Комісія погодження. П'ять дискусійних засідань так само не привели до згоди.

IV. 1439. Папа скликав до себе грецьких Єпископів і повідомив, що турки незабаром візьмуть Візантію. Він дасть допомогу тільки за унію. Митрополити Ісидор та Віссаріон погодилися на унію.

IV. 1439. Єпископ Суздальський Авраамій, що був в оточенні Митрополита Ісидора, зрікся визнати унію. Митрополит посадив його за це під арешт. По восьми днях сидіння під арештом Єпископ Авраамій мусів "згодитися" на унію.

IV-V. 1439. Патріярх Йосиф умовляє греків пристати на унію, бо загине Візантія. Укінці греки — крім чотирьох — погодилися на все, аби тільки рятувати батьківщину від загибелі.

8. VI. 1439. Папа затвердив спільну "постанову" греків і латинян про філіюкве: "Дух Святий походить від Отця через Сина".

10. VI. 1439. Від унійних клопотів та тиску Папи нагло помер Патріярх

Йосиф. По цьому греки "приймають" папські пропозиції без обговорення, аби тільки Папа посилав війська рятувати Візантію.

5. VII. 1439. Урочисте підписування соборного акту "поєднання" Церков. Підписали всі греки, крім Митрополита Марка Ефеського. Греки підписували, не читаючи акта, 33 грецькі підписи. Латинських 115. Довідавшись про те, що Митрополит Марко Ефеський не підписав акта, Папа закричав у розпуці: "Ми нічого не досягли!"

6. VII. 1439. Урочисте оголошення за Літургією соборного акта "поєднання" Церков у Флорентійській Катедрі. Коли греків запитували, чи вони згодні прийняти зачитаного акта, вони демонстраційно всі мовчали.

6. VII. 1439. Усі греки демонстраційно зреклися служити з Папою Св. Літургію й приймати в Евхаристії облатки.

7. VII. 1439. Папа демонстраційно зрікся служити Св. Літургію по-грецьки.

7. VII. 1439. Греки почали роз'їздитися з Флоренції в Візантію.

26. VIII. 1439. Із Флоренції виїхав у Костянтинополь імператор Іоан VII.

6. IX. 1439. Із Флоренції виїхав до Москви Митрополит Ісидор, головний творець Флорентійської унії.

16. IX. 1439. Папа призначив Митрополита Ісидора своїм прибічним Апостольським легатом на Лівонію, Московію, Литву з Україною й Польщу.

24. VI. 1439. Базельський католицький Собор осудив Папу Євгенія IV і скинув його з Престола. Осудив також і Флорентійську унію, як примусову.

5. XI. 1439. Базельський Собор обрав нового Папу Фелікса V, який замешкав у Лозанні.

15. IX. 1439. Митрополит Ісидор приїхав до Венеції й нараджувався тут з імператором Іоаном VII про рятування Візантії, — щоб рятувала й Московія.

5. МИТРОПОЛИТ ІСИДОР НА СХОДІ.

22. XII. 1439. Митрополит Ісидор виїхав з Венеції в Будапешт, по дорозі в Московію.

5. III. 1440. Митрополит Ісидор приїхав в м. Будапешт в Угорщині.

5. III. 1440. Митрополит Ісидор випустив своє Послання для всього Сходу зо звісткою про поєднання Церков на Соборі у Флоренції.

14. III. 1440. Митрополит Ісидор виїхав з Будапешту в Краків у Польщу.

25. III. 1440. Митрополита Ісидора стрів у Сяноці Краківський Єпископ Збігнев Олесницький. У Кракові Ісидор правив Літургію в латинській Катедрі. Навпаки, польський король не проявив до Митрополита Ісидора жодного зацікавлення.

15. V. 1440. Митрополит Ісидор прибув до Львова. Правив Служби Божі в латинських Катедрах, що українці осуджували.

10. VII. 1440. Митрополит Ісидор виїхав зо Львова до Вільни.

13. VIII. 1440. Митрополит Ісидор "пришедъ во одеждѣ кардинальской в Києвъ, но отуда прогнаша его" (Літопис, т. II ст. 355).

1440-1441. Зиму Ісидор провів у Києві, бо там ще нічого докладно про Митрополита зрадника не знали.

5. II. 1441. Київський князь намісник Олександр, не знаючи, чого наробив Ісидор, видав йому грамоту на землі.

19. III. 1441. Митрополит Ісидор, вигнаний з Києва, прибув у Москву, а перед ним несли латинського легатського Хреста.

26. III. 1441. Митрополит Ісидор за Літургією в Москві оголосив папську грамоту про поєднання Церков. Великий князь Василь II демонстраційно не прийняв від "Митрополита еретика" благословення.

29. III. 1441. З наказу великого князя Василя II Митрополита Ісидора та його Протодиякона Григорія Болгарина ув'язнено в Чудівському митрополичім монастирі.

IV. 1441. Собор Єпископів у Москві осудив усі постанови Флорентійського Собору й самого Митрополита Ісидора.

Ніч з 14-го на 15-го VIII. 1441. Митрополит Ісидор і його Протодиякон Григорій утекли з Чудівського монастиря, бо їх не стерегли. Великий князь Василь II наказав не ловити втікачів.

IX. 1441. Митрополит Ісидор прибув у Твер. Князь тверський Борис затримав утікачів і запитався Москву, щоб робити з ними. Великий князь московський Василь II наказав пустити втікачів на Захід.

Великий Піст 1442. Митрополита Ісидора й його Протодиякона Григорія випущено з Твері. Вони подалися в Литву, де їх також не прийнято. М. Ісидор подався в Рим.

6. У КОСТЯНТИНОПОЛІ ПО УНІ.

1439-1453. Уся Візантія голосно й криваво протестує проти Флорентійської унії, і її не прийняла. Усі, хто підписав акта Флорентійської унії, публічно каялися й заявляли, що підписали його під сильним примусом, а такий підпис — не канонічний. Митрополит Ефеський Марко скрізь агітує не приймати унії.

4. V. 1440-1. VIII. 1443. Патріярх Царгородський Митрофан, під натиском імператора, щоб спасти Візантію, погодився на унію. Усі його збойкотували, і він помер 1. VIII. 1443, усіма покинутий.

1443-1446. Імператор Іоан VII не може розшукати кандидата на Патріярха, згідного на унію. Чотири роки Патріярший Престол позостається сиротою.

7. VII. 1446. Патріярхом нарешті став Григорій Мамма, і погодився на унію.

31. X. 1448. Помер ініціатор унії імператор Іоан VII Палеолог. Під кінець життя він зрікся від унії, і помер православним.

31. X. 1448-25.V.1453. Імператором візантійським став Костянтин XI, і об'явив себе православним.

19. I. 1450. Упокоївся в Бозі Митрополит Марко Ефеський, міцний оборонець Православ'я. Церква зарахувала його до числа Святих, його пам'ять 19-го січня.

1451. Великий Собор у Костянтинополі осудив і прокляв Флорентійську унію й Патріярха Мамму. Патріярх утік у Рим.

1452. Рятуючи Візантію, імператор К. XI згоджується на унію за військову допомогу Папи. Папа обіцяє дати військo й урятувати Візантію.

XIII. 1452. До Костянтинополя від

Папи прибув на переговори б. Митрополит Ісидор. Костянтинопіль зо всіх сторін оточили турки.

12. XII. 1452. У Соборі Святої Софії б. Митрополит Ісидор перечитав акта Флорентійської унії 1439 року, перечитав у порожньому Соборі. Турки напірають зо всіх сторін, Папа допомоги не присилає.

25. V. 1453. Турки взяли й розграбували Костянтинополь. Імператор Костянтин XI убитий. Митрополит Ісидор утік до Риму. Кінець Візантії, як держави. Папа ні в чому не допоміг, — обманив греків.

29. V. 1453. У Костянтинополь вступив турецький султан Магомет II, і турецька влада позостається там і досі.

7. У РИМІ ПО УНІІ.

1454-1459. Папа поставив у Римі Григорія Мамму латинським Патріархом "Костянтинопольським".

1459-1463. Ісидор у Римі став латинським Патріархом "Костянтинопольським".

1463-1472. Вісаріон у Римі став латинським Патріархом "Костянтинопольським".

8. МОСКВА — ЦЕ ТРЕТІЙ РИМ.

V. 1453. Уся Італія, а особливо Рим, наповнюється втікачами з узятої турками Візантії. На еміграцію до Риму подався і брат останнього візантійського імператора Хома з донькою Софією (Зоею).

1453-1472. Митрополит Вісаріон Нікейський, тепер латинський Патріарх, разом з грецькою еміграцією проповідують нову ідею: нехай Москва перейме церковну ідеологію Візантії і стане III Римом. Папа Павло II погодився на це: більше чести буде Папі, як така Москва прийме Католицтво або хоч унію.

1453-1472. У Римі пильно виховують у Католицтві племінницю останнього візантійського імператора Софію, і хочать зробити її царицею Московії, щоб при її допомозі всю Московію — тепер Третій Рим — навести на Католицтво. Софію навчили, що Москва ідеологічно заступила Візантію й стане Третім Римом. На долю Софії випадає велика історична справа.

II. 1469-1472. Сватання Софії Палеолог за великого князя московського Івана III. Княжна Софія погодилася.

VI. 1472. Княжна Софія Палеолог поїхала в Москву до молодого, великого князя Івана III. З нею вибралося велике оточення на чолі з Кардиналом Антонієм від Папи.

12. XI. 1472. Софія Палеолог приїхала в Москву і по-православному повінчалася з великим князем Іваном III. Софія об'явила себе православною.

XI. 1472. Диспута Кардинала Антонія в Москві про католицтво. Православні перемогли католиків, а Антоній диспутувати не вмів, бо мало знав Святе Писання.

1472-1503. Софія Палеолог зреалізувала, що Москва — це Третій Рим, історична заступниця Візантії. Вона ввела гербом Московії двоголового герба, герба Візантії.

7. IV. 1503. Померла в Московії Софія Палеолог.

9. МИТРОПОЛИТ ГРИГОРІЙ БОЛГАРИН.

IX. 1458. Латинський "Патріарх" Мамма висвятив у Римі на Митрополита Київського і всієї Руси Григорія Болгарина, Протодиякона Ісидорова. Висвятив за рекомендацією б. Митрополита Ісидора, не питаючись, чи Україна й Московія хочуть такого Митрополита.

II. IX. 1458. Папа Пій II затвердив Григорія Болгарина Митрополитом, і послав його в Литву, не питаючись нікого, а тільки наказуючи.

13. IX. 1459. Собор Єпископів у Москві осудив Митрополита уніята Григорія Болгарина й до себе не пустив.

1459-1469. У Литві, цебто в Україні й Білій Русі, бойкотують у Римі поставленого Митрополита Григорія Болгарина.

1469. Митрополит Григорій Болгарин, всіма бойкотований, нарешті вернувся в Православ'є, покинувши унію.

10. ВСЕЛЕНСЬКА ЦЕРКВА ВИКЛЯЛА ФЛОРЕНТІЙСКУ УНІЮ.

24. VI. 1439. Базельський католицький Собор признав постанови

Ферраро-Флорентійського Собору незаконними і неканонічними.

IV. 1441. Собор Єпископів у Москві осудив і прокляв постанови Флорентійського Собору й самого Митрополита Ісидора.

1443. Єрусалимський Патріарх Яким скликав Собора до Єрусалиму з трьох Патріархатів. Собор осудив, і прокляв постанови Флорентійського Собору, а самого Собора оголосив розбійничим.

1443. Всемонаший Собор на Афоні осудив і прокляв Флорентійську унію 1439-го року.

1451. Собор чотирьох Патріархатів у Костянтинополі осудив і прокляв Флорентійську унію та скинув з Престола Патріарха Григорія Мамму, який, рятуючи себе, утік до Риму.

11. ВІЙНА ЗА ФЛОРЕНТІЙСКУ УНІЮ.

1499-1503. Московсько-литовська війна за знищення Флорентійської унії 1439-го року. Московське військо розбило литовське й забрало багато міст за те, що литовський великий князь Олександр намагався запроваджувати Флорентійську унію.

1503. Московсько-литовська війна скінчилася. Литовський великий князь прирік, що не буде більше запроваджувати Флорентійської унії в Україні й Білорусі.

12. НАСИЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ФЛОРЕНТІЙСЬКОЇ УНІЇ.

1595-1596. Король польський Сигизмунд III відроджує в Україні й Білій Русі Флорентійську унію. Див. про це далі: Берестейська унія.

† Іларіон.

БОЖА КАРА.

(Спомини)

З вибухом революції в Росії в березні 1917 року українці, які в великій кількості служили в російській імператорській Флоті, відразу почали організовуватись. Найбільш сприятливі умови склалися в Чорноморській Флоті, де відсоток українців в її персональному складі доходив до 75%. Організування це виявилось в повстанні українських корабельних рад майже на всіх кораблях Чорноморської Флоти, так і в морських частинах фортець, і в частинах повітрофлоти, які очолила Рада Української Чорноморської Громади, ядром якої став старий український гурток "Кобзар", що існував в Севастополі ще з 1905 року.

Ця українізація вилилася головним чином в те, що українці моряки самі намагалися задержати дисципліну у Флоті, бо вони одні тоді добре здавали собі справу й розуміли, що без дисципліни, та ще й тієї специфічної морської, флота нічого не варта. На всіх кораблях почалась освідмлюючо-культурна праця, яка особливо відносилася до малосвідомих українців-матросів, а також зросійщених старшин Флоти, які в великому відсотку були давнього українського

походження з славних українських козацько-шляхетських родів.

Відбулося аж 3 (квітень, травень і червень 1917 р.) величезних українських маніфестації в самому Севастополі, які показали українську силу Чорноморської Флоти. Далі почали підносити українські прапори окремі кораблі. Першим підніс український прапор ескадровий міноносець "Завідний" у липні 1917-го року, і вже в листопаді 1917 року український прапор повівав майже на половині кораблів Чорноморської Флоти.

Командуючий Чорноморською Флотою, дуже популярний і улюблений всіма чорноморцями, хоробрий, розумний і дуже енергійний віце-адмірал О. В. Колчак, сам ставивсь прихильно до українського руху на Флоті, розуміється, на ті часи не в самостійницькому дусі, і в цьому русі бачив порятунок Флоти від анархії. Дружина адмірала, походженням українка, була обрана почесною головою Ради Української Чорноморської Громади.

Стихійний розвиток українського руху на Чорноморській Флоті, ясна річ, не подобався росіянам різних напрямків, а особливо соціялістам і більшовикам, і вони повели проти

нього божевільну агітацію. І ось тут, на превеликий жаль, і Українська Центральна Рада, що саме нездужала на "соціалістично-спільний фронт", не тільки не допомогла розвиткові здорового національно-державницького руху на Чорноморській Флоті, а спричинилася у великій мірі до його загальмування й безумовно вже навіть послаблення, бо вона вітала в хмарах соціалістичної фантазії про скасування примусової військової служби на Флоті і заміною її поповненням Флоти на підставі народньої міліції, що вона пізніш, 14 січня 1918-го року, затвердила законом, який був би жахом навіть для війська, а для флоти смертю. Добре, що так сталося, що цей закон, оголошений 13 березня 1918 року, через впливи наших військово-морських чинників був відмінений, але свою агітаційну шкоду до певної міри він приніс.

Отже, провадячи боротьбу за своїми ворогами, чорноморці мусіли впливати всіма можливими способами на Українську Центральну Раду.

Однак ціле літо й осінь 1917 року вороги Укр. Чорноморської Флоти фактично вже не так багато мали впливу на матроські маси.

У цей час Чорноморська Флота була вже винятком серед інших російських Флот, особливо Балтійської (а ще тим більш пізніше після большевицького перевороту у жовтні 1917 року в Петрограді), якими вже давно пройшла жажлива хвиля обезброювання, знущань і арештовань, і масових розстрілів своїх старшин і старших підстаршин-кондукторів.

І ось большевики надсилають до Чорноморської Флоти цілі відділи агітаторів, уже цілком збольшевичених матросів Балтійської Флоти і впрост переодягнених матросами звичайних і незвичайних кримінальних злодіїв, що по революції повиходили з в'язниць і зробилися найбільшою підпорою большевицької влади. Ці банди повели знову шалену агітацію на Чорноморській Флоті, підсиливши надзвичайно місцевих большевиків. Першими наслідками було обезброєння старшин і кондукторів Чорноморської Флоти.

Між іншим, коли ці матроси з'явилися до Командуючого Чорномор-

ською Флотою Віце-адмірала О. В. Колчака, який тримав свій прапор на лінійному кораблі "Юрій Побідоносець", і зажадали від адмірала його зброї, то він, маючи якраз на собі заслужений боевий "Юрєвський кортик", заявив, що він їм зброї не дасть, — і викинув кортик за борт корабля до води.

Це зробило своє враження на прибулих, а вже надзвичайне враження на всіх матросів Чорноморської Флоти. І через яку годину матроси водолази українці видобули цей кортик з дна моря й урочисто піднесли своєму улюбленому адміралу з поворотом. Між іншим, коли пізніш, у 1919 році, у Сибіру чехи видали адмірала Колчака большевикам, то матроси-большевики відмовились його розстрілювати, і він був розстріляний червоними бандами.

Але в той же час Тимчасовий уряд Керенського забрав адмірала Колчака з Чорного моря, бо й для нього він був небезпечний своєю популярністю й здоровими власними поглядами на державні справи. На його місце прийшов віце-адмірал Немітц.

Після большевицького перевороту кількість приїжджих до Севастополя большевицьких банд ще збільшилася, і внаслідок їх агітації і збагачених матросів, ці агітатори вбивають на одному з ескадрових міноносців мічмана Скородинського, надзвичай популярного й улюбленого матросами свого міноносця, великого симпатика українського руху і то в підступний спосіб: в спину з-заду — з люку, бо свої матроси його берегли, і після того, як би на цей знак, бандити уряджують так звану на Чорноморській Флоті "Варфоломіївську ніч", під час якої заарештовується багато старшин, деякі із знущанням вбиваються просто на кораблях і на помешканнях в порті, а деяких вивозять до Корабельної й Стрілецької бухт Севастопольського порту, і там, прив'язавши до їх ніг тягарі, і то добрі, бо ж старшини є добрими пливачами, кидають живими в море.

Тут треба зауважити (це навіть тоді кинулося в очі) одну поважну річ, — великий відсоток серед по-

мучених, забитих і затоплених старшин був з так званих незамінимих добрих фахівців усіх ранг. Тут, як стало відомим по першій ще світовій війні, на підставі німецьких історичних джерел, як і на Балтиці, цьому помагала німецька агентура, яка вже в своїх інтересах винишувала добрих фахівців ворожої їм тоді Флоти.

З другого боку треба підкреслити надзвичай жертвенну роль чорноморських матросів, особливо національно-свідомих українців, а надто з підстаршин, які на передмістях Севастополя, та й у самому місті, мали родини, власні помешкання, і навіть власні доми з городами. Вони не тільки ховали старшин, яким загрожувала смерть, а навіть боронили їх на кораблях.

Таким диявольським ударом большевики, а з ними й агенти німців, досягли відразу свого, внісши повну дезорганізацію Флоти, яка лише 29 квітня 1918 року знову стала була на ноги, піднісши цілою Флотою Український прапор, але були вже інші обставини.

У травні 1918 року, коли в Україні панував уже Гетьман, і ціла Україна була окупована німцями, батьки, дружини й родини затоплених большевиками старшин звернулись до тодішнього Командуючого Українською Чорноморською Флотою Контр-адмірала Михайла Михайловича Остроградського-Апостола, щоб він допоміг їм видобути затоплених, щоб їх відповідно поховати.

Контр-адмірал Остроградський-Апостол відразу погодився, бо він мав це на думці, але повідомив про це Морське Міністерство у Києві, яке й вислало пару старшин флоти з Києва, щоб вони створили в Севастополі спеціальну комісію на це. До цієї комісії додано ще двох старшин Флоти — представників німецького воєнно-морського командування.

Цікавим є, що до призначених матросів-водолазів Чорноморської Флоти зголосилося ще кілька охотників матросів-водолазів.

І ось, коли портовий корабель водолазної партії, на якому була комісія, прийшов до Стрілецької бухти, —

то ці охотники-матроси вказали на певні місця, і самі викликалися опуститись до води першими, але не пройшло і пари хвилин, як перший з них став давати знаки, щоб його зараз же піднесли. Піднесли, зняли шолома. На лиці матроса був написаний звірячий жах... "Вони там рухаються, розмахують руками, вони живі... Ой, горе мені, вони мені погрожували..." І далі почав нести всякі нісенітниці.

З другим матросом, — теж з охотників, — та сама історія: матрос збожеволів...

Тоді опустили старшину. Він, по повороті, оповів дійсно жахливий образ. Дійсно трупи стояли в різних позах на нерівному морі, бо прив'язаний тягар тримав їх за ноги. Від течій у воді вони самі рухались і протягнені догори руки також рухались, якби комусь погрожуючи. У багатьох були сліди одностроїв, відзнак, губиків. Частинно трупи були об'їдені раками і крабами. Несамовитий образ!

Почали витягати трупи. У цій бухті їх було коло 100. По видобутті вони були звезені на берег, розпізнані й поховані з воєнними почесностями, при чому до української почесної сотні матросів з оркестрою німецьке морське командування додало свою почесну сотню з оркестрою з лінійного крейсера "Султан Явус Селем" чи "Гебен", який знаходився на той час уже на положенні союзника, на Севастопольському рейді, а також були представники австро-угорської, болгарської й турецької флот.

Ці два матроси-убивці розповіли цілком відверто, що як вони довідались, що мають видобувати їхні жертви, то якась Вища Сила потягнула їх на місце їх переступлення, щоб побачити на його наслідки (вони цим ствердили правничу теорію, що злодія по більшості тягне на місце свого злодійства).

"Але, побачивши весь жах переступлення", — говорили вони, — "вони відчули кару Божу на собі, і тепер каються, і готові понести заслужену кару".

Над ними відбувся Воєнно-Морсь-

кий Суд, який всіх присудив до кари смерті.

Обвинувачені прийняли присуд з повною покорою, — “як Божу кару за їх непростимий гріх”, казали вони, як звучить у судовому протоколі її справи, яку автор цих рядків оглядав разом зо всіма прикладеними фотографіями, пізніш у Києві в Морськ

Міністерстві в Головному Воєнно-Морському Судовому Управлінні.

Обвинувачені також самі відмовились від прохання на ім'я Гетьмана про злагодження кари, у зв'язку з їх чистосердечним признанням власної вини.

Капітан-Лейтенант Флоти
Святослав Шрамченко.

ТЕРЦИНА.

Винахідником терцини вважається Брунетто Латіні (1220-1294), італійський поет, що писав по-французьки. Але славетною ця строфа стала лише завдяки учневі Брунетто — Данте Аліґ'єрі (1265-1321).

В основу своєї “Комедії”, яку пізніше було названо “Божественною”, Данте поклав містику числа 3, і, немає сумніву, що й тричленна будова терцини і її безпереривність мали для нього містичне значення. Триєдність Св. Тройці, і три частини поеми, і тричі три пекельних кругів, і тридцять три пісні в кожній частині поеми (у першій — тридцять три плюс одна) і, нарешті, терцина — все це мало для поета глибокий позарозумовий зв'язок. Але тема ця вимагає спеціального дослідження.

У нашій пресі були відомості, що Петро Карманський закінчив переклад “Божественної Комедії” на українську мову, і що переклад цей має побачити світ під редакцією М. Рильського. Але, чи справді український переклад Данте побачив світ, на жаль, не знаємо; у всякім разі він поза сферою нашого досягу.

Найбільш поширена терцина на батьківщині Данте, в Італії: Аріосто, Альфієрі, Кардуччі, Пасколі, Д'Аннунціо.

До Іспанії терцину переніс Боскан.

Серед європейських поетів, що писали терцини, можна назвати Шамісо, Гуґо фон Гофмансталя, Х. М. Ередія (“Романсеро”).

До слов'янських літератур терцину прищепили Пушкін та Ю. Словацький.

Українською мовою терцини перші написав Панько Куліш, при чому характерно, що терцини ці — силябічні:

Хто не знає, Данте, твого горювання,
Той і твого пекла страшного не знає:
З твого серця вийшли ті оповідання.

В праведному серці той огонь палає,
Що палить у пеклі душі беззаконні;
В мученому серці холод побиває

Рожевії квіти, пишні, благовонні;
Що гинуть без сліду, що, мов сон,
зникають,
Оставивши в серці болі невимовні.

Нехай усі люде тії болі чують,
Нехай усі землі, всі язики знають,
Як великі душі за ввесь мир горюють.

Куліш у своїх терцинах відійшов досить далеко від Дантового оригіналу: його силябічний вірш має цезуру, а остання терцина не має належного порядку рим.

Загальновідомі в нас терцини Ів. Франка, — пролог до “Мойсея”. Дантівську терцину використав Ю. Клен для опису мандрівки, — у супроводі Дантової тіні — по жахіттях советського пекла (“Попіл Імперій”). Кленові ж належать, у збірці “Каравели”, наступні терцини:

Коли тебе сурма твоеї туги
Покличе знов у рідний дальній край,
Де ждуть тебе безчестя і наруга,

Слова над пеклом Дантовим згадай:
“Per me si va nella città dolente.
Сюди йдучи, в скорботу і відчай,

Надії мусиш знищити дощенту”.

Зостанься безпритульним до сконання,
Блукай та їж недолі хліб і вмири,
Як гордий флорентинець у вигнанні.

Та перед смертю дітям повтори
Ту казку, що лишилася, як спомин
Прадавньої, забутої пори,

Як у грозі, у блискавиці й громі
Колись страшну почвару переміг
Святий Георгій в ясному шоломі...

І як дракон, звияжний, поліг.

Розмір терцини — одинадцятискладовий (за італійським рахунком) вірш, вельми близький до п'ятистопного ямбу, яким його звичайно й перекладають. Іноді поети замість п'ятистопного ямбу вживають шостистопний.

Перший вірш першої терцини римується з третім, другий — з третім наступної і т. д., поезія закінчується, як правило, окремим віршем, що римується з другим віршем останньої терцини.

У цьому місці вважаємо необхідним підкреслити різницю між терциною і терцетом. Терцетом — в нашій поезії — називається тривіршова строфа взагалі, строфа будь якого розміру, римована чи неримована. Далеко не всяка поезія, розбита на тривіршові строфи чи тричленні групи, належать до терцини. Так, не є терцинами поезія Шевченка "Молитви" (1-3) або "Ой маю, маю я оченята" (Шевченко взагалі ніколи не звертався до канонізованих строф). Хоч Б. Якубський відважно зараховує до терцини поезію Лесі Українки "Байдари", але строфічна будова цієї поезії має з терцинами дуже мало спільного.

Зарахувати терцину до тривіршових строф (як це роблять деякі дослідники) можна, властиво, лише умовно: окрема терцина не має тієї закінченості, що є неодмінною ознакою всякої строфи. Речення починаються й закінчуються зовсім незалежно від тричленного розподілу віршів, розмір не міняється, а римова група не тільки не закінчується з третім віршем терцини, а навпаки, вимагає продовження. Цебто окрема терцина в поезії не є окремою строфою — подібно, як "катрени" і "терцети" в сонеті теж не є окре-

мими строфами.

Кожна поезія в терцинах являє одну велику строфу, побудовану за формулою:

$$3n+1,$$

де 3 — кількість віршів у терцині, n — кількість терцин, а 1 — заключний вірш.

Мінімальне число віршів у терцині — 7. (Бо якщо $n=1$, терцина перетворюється в звичайний катрен).

В українській поезії є терцина-мініатюра, що саме з сімох віршів і складається:

Світло раннє сонця угорі.
Туди, де сад підводився в цвітінні,
Ішли в задумі ніжні матері.

Їх лишь засмаглих не торкались тіні;
Там тінь не ляже чорна і сумна,
Де радості безмежні володіння.

О, сад і мати! Сонце і весна!

(Євген Фомин).

Поруч дантівської терцини можна поставити кілька наближених до неї строф з ланцюговою римою.

1) Сірвентеса італійської поезії з таким порядком рим: АААВВВВс і т. д.

(Схему строфи тут і в наступному випадку подано за італійською системою).

У кожній групі — три довгих вірші і четвертий короткий, що римується з довгими віршами наступної групи.

2) Терцина д'Асколі з наскрізною римою: АВА, СВС і т. д.

3) У нашій поезії наближені до терцини строфи є в Тичини. Дуже цікавою нам здається "дворимова терцина" О. Слісаренка:

Огняний змій пожер вогкі тумани,
Косою вбивчою нестигле жито косе.
Потріскалась земля, — ятряться чорні рани...

Гудуть у маревах молитви стоголосі —
То йдуть з корогами збентежені селяни,
А вітер ні хитне застигле в полі просо...

Огняний змій полотна огнеткані
По травах розстеля і п'є жадібно роси,
І гдушить на устах молитви покаянні.

А жито засиха... Давно посохло просо.
Чорніють пашами землі прокляті рани,
Коса ж огняна косе, косе!

Буенос-Айрес.

Ігор Качуровський.

ВИХОВУЙМО РОДИНИ СВОЇ УКРАЇНСЬКИМИ!

До Всечесного Духовенства та до всіх побожних вірних, які чують це мое Слово —

Христос Рождається!*

Вітаю всіх тих, кого я ще не привітав, зо Святим Божим Народженням і всім сердечно бажаю одержати повноту Благодаті від народженого на землі Сина Божого. Син Божий на землю зійшов, щоб усіх нас спасти, щоб усім нам відкрити й показати правдиву дорогу на Небо. Син Божий тіло прийняв і жив серед нас, щоб навчити людей правдивого чесного життя на нашій землі. Він дав нам із уст в уста Свою велику Божу науку, в якій ясно показав, як нам належить жити, щоб бути щасливими вже на цій нашій землі, і легше досягнути вічного Царства Божого.

Дорогі брати і сестри, що слухаєте й чуєте мене, — узавтра, за старим стилем, починається Новий Рік. Я щиро й сердечно вітаю тепер уже всіх з Новим Роком, і всім бажаю, щоб народжений Син Божий послав кожному з вас здоров'я кріпкого, а віку довгого.

А разом із тим усім бажаю стати в Новому Році до справді нового життя. До життя такого, яке принісло б нам самим більше щастя, а також принесло б і нашому народові в Канаді більшу силу та міць.

Дорогі брати і сестри, — ми мало займаємося вихованням своїх дітей, ми віддаємо мало часу своїм родинам. Ми все зайняті біжучою працею на здобуття хліба насущного, а тому забуваємо про своїх дітей, забуваємо про свої обов'язки у власній родині.

А обов'язки наші в родині великі й важливі, а ми звичайно занедбуємо їх. Наш великий святий Іван Золотоустий звав родину Малою Церквою, і закликав вірних займатися справами чесного виховання дітей своїх, як справами церков-

ними. Удавніну добре знали велику силу родини, і будували її, як Домашню Церкву.

Погляньмо на наших дітей, — вони часто виховуються в нас без потрібного впливу родини. Батько й мати часто не доглядають, як виховуються їхні діти, і вони зростають у нерідному оточенні, і скоро забувають свою рідну українську мову. Діти наші також часто вже не вміють говорити по-українськи, бо батько-мати не навчили їх.

Цього мало, — часто наші діти не мають зацікавлення до свого українського. Їх не цікавить мова українська, їх не цікавить рідна історія, їх не цікавить рідна література. Вони навіть не читають по-українськи. Та й у себе в хаті вони не часто бачать добрі українські книжки.

А хто ж винен у всьому цьому? Тільки родина, тільки батько-мати. До дітей в родині треба говорити завжди по-українськи. І треба вже в родині змалечку навчити своїх дітей читати по-українськи. Треба привчити й зацікавити своїх дітей до української книжки і до всього українського.

І все це повинні зробити найперше батько-мати, а вже потім їм допоможе українська школа. Родина мусять бути щиро українською, то й діти будуть виховуватись на українців. У нас Церква рідна, українська, то нехай же такою буде й Мала Церква наша, — Родина.

Нехай кожна наша Родина буде справді Малою Церквою, — але рідною, українською. Тоді й Церква Соборна, в яку вливаються всі Родини, як річки в море, буде свідомо рідною, щиро українською, а до того міцною, як скеля.

Не забуваймо і добре пам'ятаймо, що діти наші будуть тільки такими, якими їх виховаємо найперше ми, батьки. Щоб дитина змалку одержить у своїй родині, те й понесе вона з собою на все своє життя.

Дорогі брати та сестри, — усіх нас щиро вітаю з Новим Роком. І всім вам нагадую про необхідність по-

* Це Слово, виголошене за Святою Літургією в Соборі Св. Покрови в Вінніпегу в неділю 13-го січня 1957 р. і передане по радіо.

більшити свою працю у власних родинах. Родина — це Мала Церква, це Церква Домашня. І коли ми всі так турбуємося, щоб наша Церква була рідною, то найперше рідною має бути Церква Мала чи Родина.

Нехай же Господь поблагословить всіх нас, і нехай стереже Він наші родини!

Нехай Господь засяє на нас Світло лиця Свого, і нехай буде милостивий до всіх наших родин на чужині!

Нехай Господь зверне на нас лице Своє, і хай дасть усім мир!

А ми всі виховуймо родини свої українськими, і це зробить найперше батько та мати. Амінь.

✠ Іларіон.

ЧЕРЕЗ ЧУЖІ ОКУЛЯРИ.

Святкування “1000 ліття Християнства в Україні”.

Часто люблять поодинокі особи з греко-католицького Духівництва колоти очі православним українцям, що вони, мовляв, дивляться через московські окуляри на де-які церковні справи, коли в них (гр.-католиків) не хватає наявних доказів довести свої твердження. Забувають вони, що Москва, з Півночі, придушила нас силою, і присвоїла нашу історію та Віру взяла (Св. Володимира). Це з одного боку. З другого ж боку, із Заходу, Рим пробував і далі веде наступ, через наше ж гр.-католицьке Духівництво, бажаючи повернути православних українців на Католицизм (присвоюючи собі Св. Ольгу). Цей наступ збільшився чомусь особливо тепер, коли Православна Українська Церква стає на власні ноги, відроджуючи прадідівську Віру.

Здавалося б, що в такий критичний час, коли комуністичне зло панує над усім українським народом, недоцільно було б витягати другорядні справи для роз'ятрення, а стреміти до наближення, як годиться братам одного народу. Коли ж бо не так. Невеликій групі гр.-католицьких провідників, спеціально на скитальщині та заморській еміграції, мріється видко щось інше, бо хочеться репрезентувати собою весь український народ, і то як уже католицький. Один з доказів цього, — сепаратне святкування 1000-ліття Християнства в Україні.

Киньмо оком назад, до історії. Уже 40 літ після прийняття Християнства Св. Володимиром, Київський Митрополит Іларіон, у своєму творі: “Слово про Закон і Благодать” написав:

“Вся страни, і гради, і людіє чтут і славлять коєгождо їх учителя, іже навчаша Православної Віри”. Отже, зо слів Київського Митрополита Іларіона бачимо, що в Україні, у той час, була Православна Віра. Так само і Св. Ольга прийняла Християнство в Православному обряді. Святою Католицької Церкви через це вона не могла бути, у протилежність твердженню автора згаданої брошури, д-ра Лужницького, буцім то Св. Ольга стала “Святою Вселенської Католицької Церкви” (ст. 5). Католицька Церква не канонізувала Св. Ольги, як “Святої”, а зробила це Православна Церква тому, що Св. Ольга прийняла у Візантії (Греції) Православну Віру, а не Католицьку.

Аджеж і сьогодні ще існує Грецька Держава, і греки є православні, та коли б вони (греки) були католиками в той час і перейшли з Католицизму на Православ'є, то коли й де це є записане в історії? Таку подію не поминула б історія. Так само серби, болгари, а потім румуни, — коли вони переходили з Католицизму на Православ'є? Чи ці народи міняли взагалі коли-небудь свою Віру? Так само й український народ тримавсь і тримається тої Православної Віри, що її прийняла Св. Ольга, а потім онук її Св. Володимир, в 988 році, охрестив киян і всю Русь-Україну. Це є історична дата, і її мусимо триматися всі, хочеться кому, чи ні.

Правда, що вже й до Св. Ольги було багато християн у Києві. Уже десь 700 року, навіть при княжих дворах, були християни, і Православна Віра так була поширена, що Св. Володимир мусів уже офіційно впровадити її в життя. Тоді, чому ж

не взяти було дату 700 або 710 років, і по ній святкувати 1000 ліття Християнство в Україні? Або якийсь інший рік, і по ньому святкувати 1000-ліття, і так без кінця, кому як і коли вигідно. *

Нехтування історичних дат вносить баламутство, а самочинність шкідлива для інтересів народу й Української Церкви.

“Повість временних літ” писалась українськими православними монахами, як Преп. Нестор, та в православних монастирях. Певно, що тоді ці монахи більше бачили та чули, що робилось в Україні, аніж про це знали Папи.

Слова ж Папи Пія XII: “повернути до чеснот перших християн” треба б розуміти, що всім гр.-католикам з проводом належало б повернути до чеснот своїх предків і Віри тих предків, що жили в часі князювання Св. Ольги й Св. Володимира, а чей же тоді був не гр.-католицький обряд в Україні, а православний.

Так само й слова Папи Урбана VIII: “Через вас, мої рутенці, я надіюсь навести Схід” (“рутенці” було сказано Папою Урбаном VIII, бо українців-католиків ще й сьогоднішній Папа не називає українцями, а лише рутенами або й рускими).

Куди й до кого хочуть навести Схід? Та що це означало б, — чи була часом не релігійну війну серед одного українського народу? А може це означає, що провідні духовні гр.-кат. Церкви з такими ж своїми “вченими” ще й сьогодні хочуть бути тим мостом, що ним вони були ось уже 360 років (з часу Берестейської унії), через який Папи пхали уніятство в Україну, наказуючи польським королям огнем та мечем запроваджувати оту, так ненависну для українського народу, унію.

Це ж давало полякам ще причину до загарбання української землі польськими магнатами, запроваджувати кріпацтво та різні нелюдські знущання над українським народом. Кому це було корисне? Українському народові, чи може жменці гр.-католицьким духовним, що деякі, може по старій пам’яті, ще й сьогодні здібні поступитись чужинцям інтересами своєї Релігії та свого народу,

прикриваючись тим, що все це для Бога й добра народу?

Коли сьогодні український народ напружує всі свої сили, щоб здобути собі вільне життя та власну державу, то значна частина гр.-католицького Духівництва з деякими прибічниками “вченими” так допомагають своєму народові тягнути той тяжкий віз, що пхають дрючка в спиці колеса того возу, висуваючи на головне місце свої церковні справи, а не державницькі. Є навіть і такі, як п. Босий, був. редактор “Українського Робітника” в Канаді, що кричав: “Як не католицька Україна буде, то нехай ніякої не буде”!

Треба допускати, що гр.-католицький провід поважну частину з церковних сум пхає в кишені Ватикану, у чужі італійські руки, а може ще й на виховання яничарів для релігійної боротьби з православними українцями. Або необачно розтринькує їх, як це не так давно було з о. Ігуменом чину Василіян та його близьким, що всунули до півмільйона доларів невідомо кому, коли ж бо можна було повернути ті гроші на дійсно корисні цілі. Що ж спільного має це з українським патріотизмом?

Багато люблять кричати про страждання свого народу, але щось не видно таких постатей, як Петро Могила (це для православних), або як Глінка (словак), — це для католиків. Думається, що патріотом є той, навіть більше за вояка, хто, коли пізнає свою діяльність шкідливою для свого народу й покине її, бо вояк з обов’язку захищає свою батьківщину з рушницею в руках.

А як же у нас, тут на еміграції, виявляється отой патріотизм, а хочби гармонійне співжиття між українцями гр.-католиками й українцями православними та і між собою зокрема?

Часто деякі особи з гр.-католицького Духівництва люблять твердити, що вони знайшли кращу Віру від прадідівської. “То ділах судити їх”, казав Христос. Отже, погляньмо і на діла їх. Як провід гр.-католицький ставиться до Т. Шевченка — відомо всім. Він був по їхньому, схизматик, та ще писав й “Гайдамаки”. Але як виправдати їхне паплюження Івана

Франка, що вивів Галицьку Землю з лабет москвофільства та полонофільства і поставив її на правдивий національний шлях. Не краще відношення було й до М. Шашкевича (Левицький). Незрозумілим є, чому в "Провидіння"- "Америці" частенько люблять самозакохано вживати слова, образливі для православних українців, як: "схизматик", "нез'єдинені", або й "сектанти". Прикро згадувати тут про виступ проф. М. Чубатого в Канаді, на католицькому з'їзді в 1946 р., або виступ і паплюження Православної Української Церкви Архієпископом Іваном Бучком в 1948 році, у Зальцбурзі (Австрія).

Не варто було б згадувати й молитовника "Господи возвах", поблагословеного до видання бл. п. Митрополитом А. Шептицьким в 1944 р., де на сторінках 9 і 10 написані "застереження" для практикуючих гр.-католиків. Далі, а яка ж була антипатріотична діяльність Іосафата Кунцевича, якого Папа згодом зробив святим і покровителем Польщі, а не України (Див. Прот. П. Кудрик: Життя Іосафата Кунцевича. Вінніпег, 1948). Видно, що з праці й поступків Іосафата брав зразок і Хорватський католицький тріумвірат в 1941-45 р. на чолі з Архієпископом Степаничем, що по наказу його (тріумвірату)

було величезну кількість православних сербів замордовано, а 240 тисяч насильно було навернено на Католицтво (Див. Herwe Lauriene: "Убивці в ім'я Боже", Париж, 1951 р.).

У багатьох з православних українців виникає думка, а чи часом не мріє і гр.-католицький провід, може з деякими прибічними "вченими", за прикладом Іосафата та хорватів, так само навертати і православних українців на Католицтво? Різні потягнення дають підставу до цієї думки, як: паплюження Української Православної Церкви, її Ієрархів (Митр. Полікарпа) і наввипередки специфічне святкування "1000-ліття Християнства в Україні".

Таке хитреньке сепаратне святкування "1000-ліття Християнства в Україні", можливо, робиться за чиєюсь вказівкою згори, а висовування одних гр.-католиків наперед не є корисне. Справа Християнства, або Хрещення України, є справа всього українського народу, і мусила б святкуватись по-братньому й спільно, — як Свято Православ'я.

Фальшуванням світ пройде, але назад не вернешся, навіть і в Ватиканських окулярах.

14 вересня, 1956 р.

Філядельфія.

Андрій Дідківський.

ОБРЯДИ Й ЗВИЧАЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ.

Як служити Священикам соборно.

Коли Священики без Диякона служать соборно, цебто стають до Служби два чи кілька їх, то благословляю служити так:

1. Службу очолює старший нагородою Священик, — він зветься Предстоятель.

Старшинство церковних нагород таке: I. Нагороди початкові: 1. Набедреник, 2. Скуфія і 3. Камілавка. II: Високі: 4. Золотий Хрест, 5. Протоєрейство, 6. Епігонат чи Палиця і 7. Золотий Хрест з оздобами. III: Найвищі: 8. Митра і 9. Протопресвітерство.

Священики однієї нагороди стають за старшинством часу своєї висвяти в Ієреї.

2. Предстоятель стає сам один спереду Святого Престолу, а всі інші стають біля правого й лівого боку Св. Престолу за своїм старшинством нагороди. Стають так: 2. праворуч, 3. ліворуч, 4. праворуч, 5. ліворуч Св. Престолу і т. д.

В Українській Греко-Православній Церкві в Канаді прийнято й так, що всі Священики стають в один ряд перед Св. Престолом, — і я благословляю й цей давній звичай. Тоді Предстоятель стає посередині, а інші Священики стають праворуч та ліворуч його за старшинством своєї нагороди: 2, 3, 4, 5 і т. д.

А коли служать удвох, то Сослужачий стає ліворуч Предстоятеля.

Так вони стають і при Горньому Престолі на "Святий Боже".

3. Предстоятель виголошує в Святій Літургії: Починає Св. Літургію й виголошує Велику Ектенію, Несе Євангелію в Малому Вході, Читає Євангелію, він виголошує перед Херувимською: "Щоб під владою Твоєю", Кадить під час Херувимської, у Великому Вході несе Чашу, тільки він один править Євхаристичний Канон (починаючи з "Благодать Господа нашого"... і кінчаючи Освяченням Св. Дарів: "Амінь, амінь, амінь..."), він виголошує Виголос за свого Митрополита: "Найперше пом'яни, Господи", він виголошує: "І сподоби нас, Владико!" перед Отче наш і "Бо Твоє єсть Царство" по Отче наш, він виголошує: "Святее Святим", він виходить із Чашою ("Зо страхом Божим..."), він виголошує з піднятою Євангелією: "Бо Ти Освячення наше" і "З миром виходьмо", і він дає Відпуст ("Благословення Господне на Вас..."), "Слава Тобі, Христе, Боже наш" і останній Відпуст).

Усе інше виголошують присутні Священики за чергою.

Св. Антимінса розгортають усі служачі Священики.

4. У Православній Церкві не благословляється Священикові дияконствувати, а тому Священик, що читає яку Ектенію, то він же виголошує і Виголос по ній.

5. Коли два Священики постійно служать в одному Храмі, то благословляється їм служити й по-одному за чергою по своїй умові. Коли вони служать удвох, то так само благословляється їм Євхаристичний Канон служити за чергою, цебто один раз Предстоятель, а другий раз другий Священик і т. д., за умовленням.

6. Виголос перед Освяченням Дарів "Твоє від Твого" виголошує Предстоятель, а Чашу піднімають удвох.

7. Заамвонну Молитву читає молодший Священик.

Оце моє Поучення благословляю додати до мого Послання від 21-го вересня 1956-го року.

14. І. 1957.

✠ Митрополит Іларіон.

СЕРЕД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НЕ ПРИЙМЕТЬСЯ НАСІННЯ РИМУ.

Його Високопреосвященству Високопреосвященнішому Іларіону, Митрополиту Вінніпегу і всієї Канади.

Ваше Високопреосвященство, Високопреосвященніший Владико, возлюблений в Господі наш Пастирю і Богомольче!

У ці дні, коли наша Свята Православна Церква готує нас до великого дня приходу Спасителя людей на землю, ми, вірні сини Православної Церкви, організовані в Братство Оборонців Віри Православної у Великій Британії, засилаємо Вам наші щирі побажання й запевнення наших молитов до народженого Спасителя, щоб Він зміцнив Ваші сили і послав Вам повного здоров'я, яке так потрібне нашій Православній Церкві й православному народові.

Дорогий Владико, нам, як бувшим підсоветським вихованцям, де, як і Вам відомо, Бог заступлявся земними творіннями й різними дияволами,

Ваша особа для нас є дуже дорога й цінна.

Опинившись по цей бік ССРСР, ми пізнали Вічного Бога і нашого Спасителя Ісуса Христа. Пізнали Святе Святих, і завдяки лише тяжкій і настирливій праці нашого Духовенства і Архипастирства. Ваша особа була одна з тих перших, що допомогла нам пізнати Вічну Правду, Вічного Бога.

Мусимо однако повідомити Вас, що останнім часом, тут, по-за межами ССРСР, серед українців знаходяться люди, які хочуть підмінити Істинного Бога своїми земними "божками" і т. ін. Забагатівши в час свого панування, ці "заступники" Христа на землі закидають нас своєю фальшивою пресою. Вони осоромлюють наші святі звичаї, вони зневажають Віру Православну, зневажають наших Архипастирів і Пастирів, ширять серед нас роздори і роз'єднують нашу на-

цію духово, а цим самим дають змогу посіяти серед нас зерно сатани.

І тут у тяжкі для нас часи, ми всі прибігаємо до Вас, як до животворчого джерела, і в Вашій особі шукаємо своєї оборони, шукаємо оборони Бога і Спасителя нашого Ісуса Христа. Ваше, Богом бережене життя та Ваша праця дає нам змогу міцно триматись Православної Віри. Як колись, у часи Апостольські, коли Святий Дух зійшов на них і вони своїми проповідями на вернули багатьох до Христа, так і Ви своїми проповідями, що доходять до нас через

Ваш журнал "Віра й Культура", тримаєте на дусі і в надії, що не приймемося серед нашого народу насіння Богозневажливого Риму і його українських сіячів зла.

Тому прийміть від нас запевнення синівської до Вас любови і наших повсякденних молитов за Вас.

З проханням Архипастирського благословення,

К. Калиновський,
Секретар Братства Оборонців Віри Православної.

23. XII. 1956 р.
Лондон, Англія.

У ДЕНЬ 75-ТТЯ ПЕРШОЄРАРХА НАШОЇ ЦЕРКВИ.

15 січня 1957 року сповняється 75 років зо дня народження нашого Владики Високопреосвященнішого Митрополита Д-ра Іларіона.

Цю дату в належний спосіб відзначає вся Українська Православна Церква в Канаді та, гадаємо, й православні українці всього вільного світу. І до цього часу про Владика-Ювілята написано багато. Усі відзначають його шляхетність, принциповість та надзвичайну працьовитість як в минулій, так і в сучасній його праці на користь Рідного Народу та славу Рідної Української Православної Церкви.

То як професор та Ректор Університету, то як Міністер УНР, то, далі, на еміграції як видатний науковець, — завжди та при всіх обставинах Владика Іларіон виявляв ініціативу, самостійність думки та велику силу духа. Та особливо плідну діяльність розгорнув Владика, ставши на чолі Української Православної Церкви в Канаді.

Редагуючи цінний журнал "Віра й Культура", Владика Митрополит наводить час для того, щоб друкувати безліч різних книг з мовознавства, з церковної історії, церковного права та з віронавчання й моралі. Поруч з цим Владика виховує студентів на майбутніх Священиків, викладає їм лекції, бере жваву участь у громадській діяльності. Безперестанно він закликає до єдності, згоди та довірливості й любови, бо вони єдино

можуть зберегти українців від зневіри та розгубленості. Він поступово стає сумлінням усього українського громадянства за межами Батьківщини та його суддею.

Під його зверхництвом Українська Православна Церква в Канаді на очах усіх розростається та зміцнюється. Та чи не найбільшою його працею був переклад на українську мову Св. Біблії. Над ним працював Владика понад 20 років. Нині має звання доживотного почесного члена Всесвітнього Біблійного Товариства в Лондоні.

Тому в день його 75-ліття як діти до батька, скажімо нелукаво: Своєю обдарованістю, мужністю та працьовитістю Ви, Владико, правдиво піднесли всіх нас, православних українців. Митрополитів є досить, та Іларіон — Митрополит, відомий цілому світу, — є лише один!

Прийміть же від нас, дітей своїх, слова щирої приязні та синівської любови. Молимо Господа, щоб Він, Милосердний, зміцняв Ваше здоров'я та зберігав Вас для праці на Його славу та на користь і спасіння усього Українського Народу!

Многая, Вам, многая літа!

("Інформаційний Листок" Української Православної Громади Св. Володимира в Судбурах", ч. 13/39, січень, 1957 рік. Редактор о. Прот. Е. Чижив).

ЦЕРКОВНА ХРОНІКА.

● Відправа Митрополита на Різдвяних Святах.

* Різдвяну Відправу на перший день Різдва Христового, цебто в понеділок 7-го січня 1957-го року Владика Митрополит служив у Всеканадійській Катедрі Пресвятої Тройці. Митрополитові сослужив Парох Катедральної Громади о. М. Юрківський.

Катедра була переповнена, співав хор проф. В. Богоноса.

Св. Літургія була надзвичай врочиста. Митрополит був оточений студентами, Іподияконами, що вміло прислугували.

Митрополит виголосив глибоку змістом проповідь: "Догмат Боговітлення". Владика докладно спинився на значенні цього Догмату в ділі спасіння людства.

За цією Св. Літургією Владика Іларіон висвятив студента Богословської Академії Івана Стуса в Диякони, а це збільшило загальну врочистість Відправи.

По Св. Літургії усі вірні довго підходили до цілування Св. Хреста, якого давав Митрополит Іларіон, кожного вітаючи: Христос Рожається!

Перед Св. Літургією Владика Іларіон освятив нове Митрополиче Облачення. Воно жовтаве, і справді прехороше й репрезентативне!

* У неділю 13-го січня Митрополит Іларіон молився в Соборі Св. Покрови в Вінніпегу. Літургія надавалася на радіо. Митрополит сказав коротку, але сильну проповідь на тему: "Виховуймо родини свої українськими!" Ця семиминутна проповідь була надана на радіо для Манітоби й інших місцевостей. Вірні, що слухали проповідь, відгукнулися на неї в численних листах з подякою.

* Того ж 13-го січня ввечері Митрополит відвідав Різдвяну Вечерю в Соборі Св. Покрови. Галя була переповнена. Митрополит освятив різдвяну поживу. Колядки не втихали. Було багато привітів. Центральною промовою було Слово Митрополита Іларіона, який говорив на тему: Не будь гордим, і підкреслював, що гордість та заздрість сильно шкодять розвою Церкви.

* А в п'ятницю ввечері, під Йордан, Митрополит Іларіон був на Різдвяній Вечері в Катедрі Пресвятої Тройці. Катедра по береги була переповнена вірними, так що всі не могли засісти за столи в першу чергу. У сильній промові Митрополит Іларіон вияснив значення наших звичаїв та традицій, і гаряче закликав любовно зберігати їх, як

що ми прагнемо бути окремою нацією.

Довго вірні не розходилися з Різдвяної Вечері, і весь час розлягалися наші прекрасні колядки.

Усі студенти були на Різдвяній Вечері, і стали центром прехороших колядок.

* А на Богоявлення 19-го січня Митрополит Іларіон служив Св. Літургію в Соборі Св. Покрови. Храм був переповнений, гарно співав хор під управою проф. Ф. Рекрута. Митрополитові сослужили: о. Парох Протопресвітер Григорій Метюк та о. Диякон Іван Стус. Було сім Іподияконів. Митрополит і проповідь сказав на тему Явлення людям Сина Божого.

По Св. Літургії Митрополит виконав Чин Великого Освячення води. На дворі біля Храму соборяни поставили льодового Хреста, і біля нього відбувся Чин Освячення. Митрополит відправив цей Чин за великим Требником Митрополита Петра Могили.

Вірні побожно і тут пили освячену воду, і брали її додому.

● День народин Митрополита Іларіона припадає на 15-го січня за новим стилем. Цього року ще й день 75-ліття його. У своїй домашній Церковці Митрополит сам відслужив рано вранці Вдячного Молебня, а по вінніпегських церквах він відслужений був місцевим Духовенством.

А ввечері до Митрополита зібралися: усі члени Консисторії, усе місцеве Духовенство зо своїми дружинами та всі професори Богословської Академії. В імені присутніх Голова Президії Консисторії о. Митрат д-р С. Савчук сердечно привітав Ювілята, і побажав йому ще довгих літ життя.

Дружини Священників приготували відповідну перекуску, і в тихій бесіді Митрополіч ближчі Співробітники точили бесіду аж до півночі.

● Первоєрарх Української Церкви в Канаді прийняв ювілейну делегацію з нагоди свого 75-ліття.

Цього року сповняється 75-ліття благочестивого життя Первоєрарха Української Церкви в Канаді, Владика Митрополита Іларіона.

З цієї нагоди по всіх численних Храмах нашої Святої Церкви в Канаді були відправлені Молебні за здоров'я нашого Первоєрархителя, що все життя своє присвятив Богові й своєму народові, згідно з своєю заською: Служити Богові — то служити народові.

У вівторок 15 січня ц. р. о год. 8 вечора Владика прийняв у Митрополичій Палаті делегацію нашої Церкви, złożenu з провідних осіб духовних і світських, під проводом Високопреп. Протопресвітера Д-ра С. В. Савчука, голови Президії Консисторії УГПЦК. Делегація складала Владичі поздоровлення від усієї нашої Церкви.

Різдвяне й Новорічне привітання передав Всеч. о. Т. Ковалишин з Консисторії, нашою традиційною українською формулою: "Поздоровляємо з Різдом Христовим і з Новим Роком", а делегація спільно привітала Владика старовинною колядою "Бог Предвічний".

Після цього Протопр. Д-р С. В. Савчук склав Владичі Ювілейне привітання.

Владика Митрополит, якого життєвий многотрагедійний шлях саможертвенної праці для Рідної Церкви був густо вкритий колючим терням, був видимо схвилюваний зворушенням з приводу цього щирого вияву любові до нього з боку всього нашого загалу та його провідних людей.

У короткому слові подяки, висловленому тепло, безпосередньо, Владика з добродушним усміхом сказав, що він не пильнував у календарі зростаючого числа своїх років, а тільки пильнував, щоб зростала праця його, і працює міряє час свого життя. Тож і це побажання він приймає тільки як побажання якомога довше служити Богові й народові своєю працею для Української Церкви в Канаді, з якою він злився в одне ціле" ("Вісник", за 1957 рік ч. 3).

● **До Ювілею 75-ліття Митрополита Іларіона**, — виписуйте від Адміністрації "Віра й Культура" книжку: "Людина праці". Ціна 40 центів. Тут подано біографію Митрополита, огляд його праці й ін.

● **Канонічна Візитація Митрополита Іларіона в Едмонтоні** відбудеться в неділю 3-го березня 1957-го року

● **Нова Православна Громада.** До Української Православної Громади в м. Келовна, Бр. Кол.

Хвальна Громадо!

Всечесніший Отець Степан Гуцуляк повідомив мене, що в Вашій місцевості є можливість закласти Українську Православну Громаду, і що в неділю 20-го січня цього року він уже відслужив у Вас першу Св. Літургію.

Таке повідомлення я сприйняв з великою душевною радістю. З радістю, бо живемо в такий час, коли Церква, і то Церква Православна, найбільше збереже український народ, як окрему націю в розсіянні.

Молю Милосердного Господа, щоб допоміг Вам поєднатися в одну міцну Православну Громаду Богові на Славу, а українському народові на спасіння.

Кличу Боже Благословення на Вас і на Вашу працю. 28. I. 1957.

† Митрополит Іларіон,
Ваш постійний богомолець.

● **"Наша Громада" в Гемілтоні.** Українська Греко-Православна Громада Св. Володимира в м. Гемілтоні, Онтеріо робить старання видавати маленький місячник-бюлетень під назвою "Наша Громада", щоб краще інформувати наших парафіян про життя цієї Громади. Також є бажання, щоб одна сторінка була в англійській мові для тих, що по-українськи зовсім не читають.

Просимо Вас, Ваше Високопреосвященство, поблагословити цей намір нашого Заряду та прислати нам Ваше коротеньке Слово до поміщення в першому числі. З синівською любов'ю. о. Прот. В. Федак, Гемілтон, Онт.

До Української Православної Громади Святого Володимира в м. Гемілтоні.

Хвальна Громадо!

Ваш Парох, о. Протоєрей В. Федак передав мені Ваше прохання, — поблагословити Вам видавати свій місячний бюлетень під назвою "Наша Громада".

Це видання я з радістю благословляю Вам, і молю Милосердного Господа, щоб такий бюлетень більше поєднав усіх українців м. Гемілтон біля своєї Української Церкви, — Церкви Православної.

При цьому посилаю Вам для поміщення в першому числі "Нашої Громади" маленький статтейку: Бережімо все своє рідне.

Кличу Боже Благословення на Вас і на Вашу працю.

† Митрополит Іларіон,
Ваш постійний богомолець.

● **Українське Селянство.** До Хвальних Зборів Українського Селянства в Нью Йорку.

Хвальні Збори!

От уже сорок літ наша обездолена Україна знаходиться знову в тяжкій всероцій окупації. Окупація ця найтяжча за всі інші, які тільки знала Україна, бо вперше тепер їй забороняється вільно молитися, вільно відповідати свою споконвічну Українську Віру, — Віру Православну.

І довгі тисячі нашого Єпископату, Духовенства та благочестивих вірних безбожний ворог перебив та понищив, а наші Храми Божі поруйнував або попалив... І українська земля позосталася без свого рідного Єписко-

пату та Духовенства, без своїх численних Святих Храмів Божих. Овдовіла й осиротіла Українська Земля!

Наше Селянство — основа України. Її найміцніша й найздоровіша підвалина.

Воно, селянство, довгі віки кров'ю своєю боронило свою Святу Православну Віру та Церкву від усіх нападів лютих ворогів, католиків та уніятів, і це воно, Селянство, зберегло нашу Православну Віру від остаточного повалення, і тим самим зберегло й від загибелі й український народ, як окрему націю.

Під проводом наших численних гетьманів, у тому й славного Богдана Хмельницького, це воно — українське Селянство разом з козацтвом самовіддано кляло життя своє в обороні своєї прадідівської Православної Віри супроти католиків та уніятів, і закликала до цього і всі наступні покоління. І власне цього не може і не повинно забувати й наше сучасне Селянство.

Ревно благаю Милосердного Господа, щоб і сьогодні наше українське Селянство глибоко зрозуміло, що в Україні душа її — Православна Віра та Православна Церква. І тому боронити Україну — це боронити її Православну Віру!

І Україна воскресне тоді, коли всі ми одними устами й одним серцем однозгідно скажемо:

— Основа й душа України — то її Православна Віра!

Буде оборонена наша Православна Віра — буде оборонена й наша незалежна Україна!

Кличу Боже Благословення на всіх Вас і на Вашу працю на користь України!

28. I. 1957.

† Митрополит Іларіон,
Ваш постійний богомолець.

● **Новий Диякон.** Першого дня Різдвяних Свят, у понеділок 7-го січня, за Св. Літургією, Митрополит Іларіон висвятив в Диякона Івана Стуса.

Іван Стус — студент II курсу православної Богословської Академії при Колегії Св. Андрія в Вінніпегу.

● **Св. Антимінси.** З Божою поміччю тепер кожна Громада в дорученій мені Окрузі буде мати Св. Антимінс, і не треба буде кожного разу возити його.

У цьому матеріально допомогли: п. Михайло Кінар — у Смас, Саск., п. Василь Табачнюк — у Кадворт, Саск., п. Михайло Боднар — в Альвіна, Саск. Вакав, о. Ю. Туржанський.

● **Архипастирське Послання.** З особна складаю Вашому Високопреосвященству щире подяку за дуже важну й цінну працю: "Архипастирське Послання" для Духовенства У. Г. П. Ц. в Канаді, в якому подана вся праця й обов'язки Священника. А для Духовенства нашої Православної Церкви в Канаді це буде цінним дороговказом "одноставності спільного служіння" при виконанні Богослужень і Святих Таїнств, та практичним "Пастирським підручником" Українського Православного Духовенства в Канаді. Свящ. Ю. Я. Цукорник, Грімсбі, Онт.

● **Свята Різдва Христового** пройшли гарно, і на різдвяних Відправах було багато людей. Ходили з Колядою на Церкву й на Рідну Школу. На Церкву заколадували коло 500.00 дол., а на школу коло 200.00 дол. Перед нами ще Новий Рік і Йордан. о. В. Бойчук, Форт Френцес, Онт.

● **Митрополит Миколай.** У 9-му числі "Вірн й Культури" у розділі "Церковна Хроніка" була вміщена згадка про смерть Миколая, Митрополита Ама-Атинського й Казахстанського. Це шкільний учитель мого тата, — Феодосій Никифорович Могилівський. Він був завідувачим Церковно-Учительської школи на Катеринославщині (Саксаган). Був дуже пильний, діловий і суворий щодо порядків і дисципліни. За це все тато його з любов'ю згадував і нам розказував про нього. Десь у 1905 році, повдовівши, він пішов у монастир. Мій старший брат, тиняючись по Московщині, де легше було тоді дихати, десь у 1932-4 р.р., натрапив на нього в Тулі, де він був Архiepіскопом. Він був дуже радий цим відвідинам, а найбільше тому, що його учень, один із кращих, є Священником. Пізніше, десь у 1936 р., трапилася старенька монашечка Осенефа (Гончаренко) з Павлограду, що довгі роки варила йому їсти й обходила. З її оповідання цей Владика був сином Священника, що до смерті служив у Різдво-Богородичній Церкві (що звалася ще "Білою", бо була вся аж до хрестів біла, мурована з білої цегли чи каміння, а дах — біла фарба) в селі Петриківці (великій). Від нього й село — Петриківка. Ця Церква весною 1934-го року була обласним Інспектором культів, бувшим Священником, жидом-вхрестом Николаєвським, вночі, підступом, по-злодійськи (при допомозі місцевих посіпак із сільради), у присутності Священника і одної жінки — секретаря громади, що були змушені на це дивитися, — була зруйнована, починаючи зо Св. Престолу. Поломивши Престіл, відразу ж узялися шукати золота,

ніби закопаного під ним. Скрізь це робили. о. О. Костюк.

● **На службі Бога й України.** "Під Свято Народження Христового ми з особливою увагою прислухаємося до голосу наших Духовних Пастирів, шукаючи в їх Посланнях потіхи й скріплення Віри в майбутнє. Велике значення має для нас те, що на найвищих ієрархічних щаблях, як і серед Священства взагалі, ми маємо гарячих українських патріотів, які так же ревно дбають за добро своєї Батьківщини, і так же ревно молять Бога за неї, як і за душі своєї пастви. І саме тому ми знаходимо в Посланнях наших Владик корм не тільки релігійний, але і національний. І саме тому для нас так дорогі їх слова. І саме тому ми з такою тугою на них чекаємо.

Дійшло до нас Різдвяне Послання Високопреосвященнішого Владика Митрополита Вінніпегу і всієї Канади Іларіона, якого основною темою являється гасло "Творімо Домашню Церкву"!

Це послання являється найкращим прикладом пов'язання релігійних і національних первнів у праці й ідеях наших найвищих церковних Достойників. Ось що каже в основному Владика Іларіон у своєму Посланні". І далі подається Різдвяне Послання Митрополита Іларіона, і цим починається Різдвяне число паризького "Українського Слова" за 6 січня 1957 року.

● **Кардинал Вишинський**, примас Польщі, як повідомляє преса, видав розпорядження, щоб усі вірні католики голосували 20 січня 1957 року у Польщі за комуністичний список до сейму...

Отже, комуністи мають силу підкорити собі не тільки православного Патріярха, але й католицького.

● **Рабинський інститут у Москві.** Преса подала, що в Москві відкривається Інститут для підготовки рабінів. До цього часу советська влада забороняла євреям відкрити рабинську школу.

● **Релігія в СССР.** Білоруський відділ "Інституту для вивчення СССР" випускає про Релігію в СССР п'ять збірників, а саме:

1. Російська Православна Церква.
2. Автокефальні Православні Церкви в СССР, — Грузинська, Українська і Білоруська. Церква Вірмено-Григоріянська.
3. Католицька Церква в СССР. Протестантизм і релігійні секти в СССР.
4. Іслам у СССР.
5. Юдейська Релігія, Караїми. Буддизм в СССР.

Збірники 1 і 4 майже виготовлені. Інші збірники готуються.

● **Протирелігійна агітація в СССР** іде посиленням темпом. Ось останнього часу Адакємія наук СССР видала протирелігійну книжку: "Естествознание и религия". На 288 ст., Москва, 1956 р. Видано 50.000 примірників.

Це збірник 11 статей різних авторів. Ось ці статті: Що таке релігія. Наука й релігія про вселенну. Появлення життя на землі. Як розвивається жива природа. Сучасна наука про походження людини. Наука й релігія про життя й смерть.

Друга частина книжки подає статті: Боротьба К. Тимирязєва за науку проти релігії. Боротьба І. Мечнікова проти релігії. Атеїстичне значення вчення І. Мічуріна. Значення праць І. Сеченова для розуміння психічних явищ. Вчення І. Павлова і науковий атеїзм.

Додамо до цього, що К. Тимирязєв або І. Мечников ніколи проти Віри не виступали.

У СССР без кінця виходять друки проти Релігії, але влада забороняє праці в обороні її. Це зветься "воля Віри"!

Протирелігійна агітація ведеться в кожному журналі в УССР. Так, навіть "Радянська Жінка", — у ч. 9 за 1956 р. якийсь лікар Блейхер містить статтю: Чи існує душа. Взагалі останнього часу протирелігійна агітація в Україні знову сильно побільшилася.

ЧИТАЧІ ПРО "ВІРУ Й КУЛЬТУРУ" ТА ЇЇ ВИДАННЯ.

● "Книгу Буття" я тепер перечитала, і вона дала мені духовну підпору. Дякую за неї. Сердечно вітаю, Докія Гумєнна.

● Молю Рожденного у Вифлеємі Христа Господа, щоб укріпив Ваше здоров'я, продовжив віку і наділив достатком та успіхом, щоб допоміг Вам у терпеливості до кінця на оборону Святого Православ'я, — нашого Українського Православ'я, — від лютих воро-

гів, що ради Папи Римського забули Маму Українську.

Я з захопленням читаю книжки та журнал "Віра й Культура", в яких Ви висвітлюєте історичну правду про смертоносну унію.

Храни й допомагай Вам Христос!

Вашого Високопреосвященства смиренний богомалець † Архiepіскоп Ігор.

● В останньому числі "Віри й Культури"

до статті Д-ра С. Парамонова напрошуються ще такі думки, чи міркування, щодо непомилковості Пап: Католики твердять, буцімто Св. Апостол Петро був першим Папою. Як той, що був Учень і одержав Духа Святого безпосередньо, не міг бути в чомусь меншим від найстарших Пап, а також і непомилковим. Чому ж тоді Апостол Павло, пізніше (хоч і в чудесний спосіб) наведений, докоряв Петрові за його помилки і не потрапив під суд "святої Інквізиції", чи просто на костер, як Гус, чи інші при пізніших Папах? Можливо Д-р С. Парамонов буде продовжувати й про це згадає, бо він дуже вміло й основно такі справи роз'яснює в своїх статтях. о. О. Костюк.

● Дай Вам Боже здоров'я та всього доброго. Слідкуємо за справами у Вас з "Віри й Культури", і радіємо успіхами в справі Церкви в Канаді. Д-р Л. Гуменюк, Ст. Паул, Мінн.

● Дуже трудна й складна Ваша праця, і надзвичайно великий тягар Ви несли й несе-те для досягнення своєї мети й посвяти для добра Христової Церкви і людства, але Ваші напруження, зусилля й жертви, з Божою допомогою, дали вже добрі наслідки. Щастя Вам Боже на все добре і надалі на всіх відтинках Вашої багатогранної праці! Й. Оберемко.

● Дуже сердечно дякую за журнал "Віра й Культура". Крім фахових розвідок велику

радість приносять бібліографічні нотатки, голоси читачів про поодинокі видання. Я й інші мешканці нашого табору дуже хотіли б прочитати й мати книжку: "Книга нашого буття на чужині". З глибокою до Вас пошаною Василь Коваль, Шпіталь над Дравою, Каринтія, Австрія.

● Усім співробітникам журналу "Віри й Культури" бажаю щасливого й успішного Нового 1957-го Року! Журнал "Віра й Культура" є правдива криниця наших душевних радощів на чужині, за висловами о. Д-ра В. Левицького. З поважанням, Гликерія Турукало, Пітсбург, Па.

● Дорогі у Христі! Читаю "Віру й Культуру", статті неоціненної вартості! Ваші видання читаю від 1950-го року: "Слово Істини", а тепер "Віра й Культура". На сторони 32 кличete допомогти "Вірі й Культурі". Чи багато наших українців правоправних знають про "Віру й Культуру", — а повинні б знати! З пошаною до Вас, Петро Мелешак, Фокстон, Саск.

● Висилаю Вам гроші за книжку. Гарна й навчаюча книжка, "Книга нашого буття на чужині"! З пошаною І. Чернецький, Келгарі, Алта.

● Найбільше ж бажаю міцних сил і кріпости для правдиво Апостольської діяльності, та залишаюся з глибокою пошаною і відданістю В. Квасницький, Мюнхен, 1957.

УСІ ДОПОМОЖІМО "ВІРИ Й КУЛЬТУРИ"!

● З Похорону. Пересилаю Вам на пресовий Фонд "Віри й Культури" 6.85 дол., які я зібрав під час Похорону бл. п. Николая Російчука, дня 14-го грудня 1956-го року. о. Г. Криштанович, Ту Гилс, Алта.

Усім сердечна подяка!

● На Фонд "Віри й Культури" зложили: Гликерія Турукало 2 д., П. Мелешак 2 д., Я. Трембач 1.50 д., Маг. Ю. Олесницький 1.35, М. Малий 1.25, М. Біднов 1 д., Д. Марченко 1 д., С. Веремчук 45 цент.

Усім сердечна подяка!

● Шановна Адміністрація "Віри й Культури", — засилаю Вам передплату за "В. й К." на два роки в сумі 8.00 дол. Моя передплата скінчилася у вересні 1956-го року. З пошаною до Вас М. Ткачик, Кридор, Саск.

Просимо всіх наших Передплатників, Читачів та Прихильників конче приєднувати нам нових передплатників, бо це дало б нам змогу збільшити наш журнал.

УКРАЇНЬСЬКА ЦЕРКВА ЗА ЧАС РУЇНИ.

Монографія Митрополита Іларіона.

● Дорогий Владико! Широ вітаю Вас з таким велетенським досягненням, з викінченням такої фундаментальної й епохальної праці для українського народу: "Українська Церква за час Руїни". Це найдорожчий подарунок для всього українського народу, —

у ньому саме відчувалася потреба й необхідність. Ви, Владико, розкрили саме в цій ділянці "святая-святих", що майже ніде до цього часу не зібране й не висвітлене. Повніше про цю капітальну працю буду говорити в ювілейній статті. Сердечно дякую Вам

за такий цінний дар. С. Килимник, Торонто, Онт.

● Сьогодні надійшов Ваш Святочний Дарунок, — Ваша нова праця “Українська Церква за час Руїни”. За неї гарно й щиро дякую, а при цій нагоді ще раз бажаю Вам багато, багато літ життя й кріпкого здоров'я, щоб Ви й далі могли збагачувати духову скарбницю нашого народу й Української Православної Церкви. Відданий у Христі Архієпископ Мстислав, Савт Бонд Брук, Н. Д.

● Найперше, хочу подякувати за нову монументальну працю “Українська Церква за час Руїни”. На перший погляд можна було б припускати, що в такій великій своїй об'ємом (564 ст.) книзі охоплений період бодай пару соток літ, а то лише 30 ро-

ків. Якби це взяти за міру, то тоді Історія нашої Церкви мусіла б міститися в десятках томів. Гарна! Та це мабуть найбурхливіший період в житті нашої Церкви й народу (сама назва “Руїна” про це говорить), а тому й так повно розроблена. о. О. Костюк.

● Сердечно дякую за надіслану мені нову працю: “Українська Церква за час Руїни”. Нехай Господь Бог винагородить Вас за таку визначну працю для Української Церкви, яку Ви провадите на протязі цілого Вашого життя. Інж. Д. Нестеренко, Мускатіне, Йова.

● Нову монографію Митрополита Іларіона: “Українська Церква за час Руїни” можна виписувати від Адміністрації “Віри й Культури”. Ціна 4 дол., а для передплатників “Віри й Культури” 3 доларів.

СЕРЕД НОВИХ КНИЖОК.

Сердечно просимо наші Видавництва присилати наші Редакції всі свої видання на рецензію, або для поміщення в цьому розділі.

Мовознавство.

● Тolkовий Словник української мови, цебто українські слова будуть пояснюватися по-українськи, видає Інститут мовознавства при Академії Наук у Києві. Перший том появиться в світ року 1960-го. Для цього словника вже зібрано 900.000 карточок, і праця продовжується далі. У цьому році намітяться остаточно зміст цього словника. Брак цього словника відбивається на всіх українських словникових працях.

● Українсько-російський словник, буде чотири томи, його готує Інститут мовознавства Української Академії Наук. Року 1955-го I том уже вийшов. Словник вийде в світ 1958-го року. Разом зі словником чотиритомовим вийде він і однотомовим. Словника редагують Т. Зайцева та В. Ільїн.

● Термінологічні словники уже готує Інститут мовознавства в Києві. Готуються словники з сільського господарства та з техніки. Перші словники, які видала Академія Наук, Совети заборонили, а тепер видають нові...

● Український синонімічний словник, — його почала складати Академія Наук у Києві, але працю занехала. Року 1957-го ця праця знову відновляється.

● Словника Т. Шевченка підготовляє Інститут мовознавства в Києві. Праця розпо-

чалася ще року 1954-го. На 1961 рік, на століття з дня смерті Т. Шевченка, словник вийде в світ. Зразком для цього словника служить “Словник А. Пушкіна”, якого видає Академія Наук у Москві.

● Д-р О. Горбач: Аргі (жаргон) українських вояків. Мюнхен, 1956 рік, 8 сторінок. Це відбитка з журналу “Вісті Братства кол. Вояків” ч. 5-6, 1956 рік.

Тут подається жаргонні вислови не тільки української армії, але й австрійської, польської, червоної.

● І. Г. Чередніченко: Збірник вправ з сучасної української мови. Для факультетів педагогічних інститутів. Київ, 1955 року. Видало Державне Учбово-педагогічне Видавництво, 13.000 примірників, 244 сторінки.

Це практичніправи для глибшого вивчення української мови. Дано багато прикладів.

● І. Білодід і З. Франко: Іван Франко — борець за одну українську літературну мову.

“Известія” Академії Наук у Москві за 1956 р. кн. 6 розпочинається цією статтею відомого українського мовознавця І. Білодіда та сина Великого Каменяря — Захара Франка, ст. 485-495

● Вісник Академії Наук. Книга 10 за 1956 рік. XXVII рік видання. Київ.

На кінці книжки вміщено статтю: “Інститут мовознавства у великому боргу перед читачами”.

Критикується російсько-український словник 1948 року, який був виданий накладом

60.000 примірників. Обіцяно було його перевидати значно побільшеним.

Тим часом року 1955-1956-го вийшло тільки перевидання цього словника, з Доповненням на кінці. Вийшло 100.000 примірників, але всі вони швидко розійшлися. А громадянство чекає нового видання, значно побільшеного.

Інститут мовознавства в Києві обіцяв випустити ще в 1954-му році чотиритомовий "Українсько-російський словник", і не виконав обіцянки: року 1955-го вийшов тільки перший том. Другий том вийде року 1957-го, а далші томи — чекайте!...

Красне письменство.

● Ігор Качуровський: Шлях Невідомого. 1956 рік, 156 ст. "Дніпрова Хвиля". Мюнхен, Німеччина.

Повість на тлі останньої війни. Хороша літературна мова. Дуже цікавий зміст.

● Левко Ромен: Поєми. Видавництво "Євшан-Зілля". Торонто, 1956 рік. 72 ст.

Дано шість поем віршам.

● Юрій Яновський: Мир. (Жива вода). Роман, 299 стор. Видано 30.000 прим.

● Іван Овечко: Ти був чужий — Бразилія приймає тебе як свого! Бразилія очима українця. Сан Пауло, 1957 рік, 115 сторінок

Читач спокійно і з зацікавленням перечитає цю книжку.

● В. Ян: Батий. Історична повість XIII ст. Переклад з російської А. Шияна. Київ. 1956 р. 406 ст. Видано 30.000 примірників.

Автор глибоко вивчив свою добу, тому ця повість справді дає багато чисто історичного. Охоплено тільки першу частину, роки 1236-1239, — завоювання північної Русі. Захоплення України автор дає в іншій своїй творі.

● Стихи поетов Египта. Москва, 1956 рік, 400 сторінок, видано 35.000 примірників.

Дано вірші сучасних єгипетських поетів, а в кінці книжки — вірші для дітей.

Це вже з політики Советів на Середньому Сході.

Література.

● М. Булавицька: Леся Українка. Біографічний показчик. Київ, 1956 рік. Видавництво Академії Наук. 102 ст. Друковано 3000 прим.

Книжка розпочинається цінним розділом: Дати життя й творчості Лесі Українки. Тут остаточно усталено й справджено ці дати.

А далі подано більш-менш усе, що писав

не про Л. У. Звичайно, літературні "еміграційної" нема.

Розділ II: Видання творів Лесі Українки, — і українські, і російські.

● Ювілей Франка відсвяткували спільно дві Академії Наук, Московська й Київська, у Москві 17 і 18 вересня 1957-го року.

Збори відкрив вступним докладом проф. А. Білецький. Далі йшли дводенні доклади: Н. Гудзій: Франко й російська література. В. Щербина: Франко як поет. Е. Кирилюк: Франко в літературнім розвої української літературної мови. А. Киселів: Поетична творчість Франка. А. Дей: Франко й народня творчість. Г. Вервес: Франко і польська література". Збори закрив А. Анисимів.

● И. Костецкий: Советская театральная политика и система Станиславского. Мюнхен, 1956 рік, 110 ст. літографованих. Видання Інституту вивчення СССР.

● Н. Дилевский: Бележки върху "Слово о полку Игореве".

У болгарським журналі "Известия на Института за българска литература" 1955 р., книга 3, ст. 105-110 вміщена ця цінна стаття Дилевського. Автор вияснює слово "шестикрилець", — крило сокола складається з трьох майже самостійних частин, тому сокіл — шестикрилець. Як показує Н. Дилевський, у слов'янській народній поезії слово "шестикрилець" було епітетом героїв.

● Justinia Besharov: Imagery of the Igor' tale in the light of byzantinoslavic poetic theory. Leiden, 1956.

Американська дослідниця літератури Юстина Бешарова випустила цінну працю з дослідом поетичних форм "Слова о полку Игореві". Вона зробила аналіз візантійського трактату "Об образіх", яку написав Георгій Херабоск, і яка відома в давнім слов'янським перекладі. Ю. Бешарова підняла багато нових питань про поетичність "Слова".

Добру рецензію на цю працю дав відомий дослідник літописів Д. С. Лихачев в "Известия" Московської Академії Наук 1956 р. кн. 6 ст. 549-552.

● Максим Рильський: Література і народня творчість. 217 ст. Видано 10.000 прим.

● М. А. Кун: Легенди і міфи стародавньої Греції. Київ, 1955 рік, 432 ст. Переклад з російського видання 1954 року. Видало накладом 13.000 примірників учбово-педагогічне Видавництво "Школа".

У книзі повно малюнків. Виклад широкий і науково-популярний.

● Л. Тимофеев: Про джерела російського літературного віршування. "Известия"

Московської Академії Наук. Рік 1956, вип. 6 ст. 496-574.

Добре описано початки віршування в Росії. Україні уделено значно менше місця, як треба. Взагалі автор не освітив перехід кіршування в Україні в Росію.

● Н. М. Никольский: Происхождение и история белоруский свадебной обрядности. Минск, 1956 р., видання Білоруської Академії.

Рецензію на цю велику монографію подав С. Василенок в "Известия Академии Наук СССР" 1956 р. вип. 6 ст. 545-549. Загальний висновок рецензента: "Книга Никольского принесет великую пользу у дальшому вивченні традиційного слов'янського фольклора".

Білоруське весілля має багато спільного з весіллям українським, тому ця книга корисна і для української науки.

Історія.

● Степан Килимник: Король Данило. Буенос-Айрес, 1955 рік, Аргентина, 64 ст. Видання "Перемоги".

Коротко й правдиво пересказано про життя й працю короля Данила.

● В. А. Голобуцкий: Черноморское козачество. Видання Академії Наук. Київ, 1956 р. 414 ст. Російською мовою.

● В. Анучин: Географія советського Закарпаття. Москва, 1956 рік, 296 ст., видано 10.000 примірників.

У праці три розділи: Природа, населення й більшій оселі й господарство. Багато малюнків і мапа.

Церква.

● Митрополит Іларіон: Українська Церква за час Руїни (1657-1687). Вінніпег, 1956 рік. Сторінок 564. У праці 38 світлин.

Це монографічне вивчення найтрагічнішої доби в історії України, т. зв. Руїни. Повно висвітлено поширення унії польським насиллям. Українська нація була над прірвою згуби, але спасла її Православна Церква.

Ціна 4 дол., а для передплатників "Віри й Культури" 3 дол. Виписувати від Адміністрації В. й К. Пересилка безплатна.

● Краткая Лѣтопись Всеукраинскаго Церковнаго Собора.

Всеукраїнський Церковний Собор відкрився 7 січня 1918-го року. Українців на цьому Соборі було мало.

Цей Літопис видрукував орган Архирейського Синода Російської Православної Церкви закордоном "Церковная Жизнь" ч. 1-6 за 1956 р. ст. 15-39.

У Митрополита Діонісія в Варшаві був

повний Літопис цього Собору, — "Діяння Всеукраїнського Церковного Собору".

● I. Wlasowsky: Outline history of the Ukrainian Orthodox Church. Volumen I, 1988-1596. New York, 1956, 312p.

Це англійський переклад першого українського тому.

Різне.

● Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. Зошит 5. Мюнхен, 1956. Сторінки 321-400, дані гасла вос-гол.

● VIII Конференція Інституту по изучению СССР (Мюнхен, 23-24 липня 1956 р) Мюнхен, 1956 рік. 212 сторінок.

Уся книжка присвячена XX З'їздові КПСС і советській дійсності. Подано доклади й дискусії.

● Проф. д-р П. Л. Кованьковский: Бюджет СССР. Исторично-критичний огляд. Видання Інституту для вивчення СССР. Мюнхен, 1956 рік, 152 ст.

● Календар-Альманах українських канадійських підприємців професіоналістів. Річник III. Торонто, 152 ст.

Багато різних статей, напр.: З історії українського купецтва, Українська етнічна група в Канаді, Українці в Канаді і т. ін.

ОГЛЯД НОВИХ ЖУРНАЛІВ.

● Slavica. Журнал слов'янської філології. Прага, XXV річник, книга 2, 1956 рік, ст. 163-346.

Ця книга присвячена тепер найстарішому славістові, Йосипові Вайсу, на 90-річчя його життя (народився 17. X. 1865 р.). Уміщено 25 статей різних славістів. Перша стаття, Вайсового учня, І. Курца: Значення життєвої праці професора Вайса.

● Вежа. Тримісячник пригод та фантастики. Число 1. Буенос-Айрес, 1957 рік, 64 ст. Редагує Инж. М. Лавренко.

І мова, і правопис цього видання зовсім не літературні. Напр. видавець пише: житте, повітрем, инший, седів і т. ін.

Мова: амерницьке товариство, боківка (стопінка), житлив (жив) і т. ін.

Так писати — розбивати вже встановлені і мову, і правопис. Кому це потрібно? Дати в руки молоді таке писання — це зіпсути її знання мови...

● Самостійна Україна. Орган О.Д.В.У. Грудневе число за 1956 рік присвячене Івану Франкові.

Число починається двома Франковими сонетами про Росію: "Багно гнилее між країн

Європи" та "Тюрмо народів". Цих віршів РСССР не друкує, й замовчало їх...

● На слідах. Видає Український Національний Музей. Квартальник. Онтаріо, Каліфорнія.

У кн. 4 (8) видруковано початок статті д-ра Л. Винара: "Козацькі зв'язки з Австрією й Ватиканом у 1593-1595 роках".

● Німецький журнал для славістики: *Zeitschrift für Slavistik*, почав появлятися в східньому Берліні. Вийшло три числі, які виходять щотримісяці.

У 1-му числі О. Фейль дає покажчика за 1945-1955 славістичних праць. Тут же Е. Вінтер розповідає про українця XVIII в.

Семена Тодорського, пізніше Єпископа Псковського, що навчався в німецькій Галле.

У 2-м числі Більфельдт розповідає про видання повного російсько-німецького словника.

● Література в школі. Двомісячник. Київ. Книга 4 подає багато статей про Івана Франка.

І. Бойко подає коротку бібліографію про Папаса Мирного.

У книзі 6-й так само багато статей про Ів. Франка: Поза цим цікаві: Історичне минуле в творчості Т. Шевченка, велика рецензія на працю Ол. І. Білецького: Іван Франко, життя і творчість (358 сторінок).

КУЛЬТ ХЛІБА В УКРАЇНСЬКОМУ ВЕСІЛЛІ.

Український народ від доісторичних часів — це народ хлібороб і скотар, тож хліб у його віруваннях і традиціях займає найпочесніше й найголовніше місце: це овіяна легендами, природна, Богом дана людині святість Віри й надії, життя й оновлення.

"Без Бога — ні до порога,
А без хліба — ні за ворота;
А з Богом та хлібом
Хоч і за море", —

каже наша народня мудрість.

З хлібом ідуть відвідати хворого, породільницю, з хлібом приходили на Похорон, з хлібом на вікові домовини, або й посіваючи зерном до рогу, несли покійника на цвинтар.

Завжди з хлібом також ідуть, бувало, у гостинні відвідини, а господарі на відході гостей обдаровували їх своїм хлібом.

У Великий Піст один хліб із дрібочком соли сім тижнів постійно лежав на заслоненому скатертю столі (т. зв. "молитовний хліб"). Частину його святити разом із Паскою, а потім, обділивши ним при святочному столі родину, решту роздавали худобі.

Так само бувало на Свят-Вечорі. Молитовний хліб брали зо столу й накривали ним поставлену на покуті кутю; а на Водохреща, покропивши цей хліб свяченою водою, таксамо роздавали його худобі.

Член родини, почувавши себе невинним або прирікаючи в майбутньо-

му вини не допускатися, — присягав перед батьками "на хліб", урочисто його цілує.

Не менш поважну роль відігравав хліб і в символіці та обрядах українського весілля.

Ще йдучи у сватання, беруть із собою хліб, який і доручають батькам молоді. Коли ж сватання не мало успіху, принесеного сватами хліба не замінювано, отже пропозиція бути хлібом поєднаними, вінчально-благословенними — не прийнято.

Запрошених на весілля обдаровувано шишками, а батьків молодих калачами, які й символізували традиційно-вінчальний хліб, коровай.

Та й головний весільний атрибут, вінець-корону, символізують також хлібом, що зветься коровай.

Коровай, як хліб, у весільних обрядах був ще й символічним атрибутом приречення, колишньої присяги "на хліб" — як "на корону", чи як пізніше стало, присяги на святі Хрест і Євангелію.

Ще й донедавна пари, що, повінчавшись у церкві, сходилися жити без традиційно-весільного хліба-коровай, звалися докірливо "безкоровайні", що набрало сенсу якби "недовінчані", "незаприсяжені", бо давнім родовим ритуалом хлібом-короваєм, мовляв, не вінчані, не узаконені.

І тому коровай, як традиційно-весільний хліб — це перш за все безсумнівна символіка присяги та пра-

давнього вінчання святим хлібом. Безсумнівним є також, що культ коро-
ваю у весіллі — це кульмінаційний
пункт культу хліба, що в такого хлі-
боробського народу, як український,
є цілком природним.

В аспекті ж княжої доби, беручи
під увагу форму короваю — це одно-
часно ще й символіка вінчальної ко-
рони.

Подавання очіпка й намітки на ко-
роваєві, як це було в деяких райо-
нах Полтавщини, при т. зв. “покри-
ванні молодої”, ще також символіка
давнього весільного благословення
хлібом, але одночасно, як вже було
згадано, й нова вінчальна символіка
хліба-корова як корони, символіка
коронування. Здіймали молодій з го-
лови корону (укоронування) дівочт-
ва: вінок-кісники, а подавали на ко-
роваєві укоронування жіноче: очіпок
і намітку — ознаки жінки й матері.

Процес урочистого ламання коро-
вая та обдаровування ним усіх при-
сутніх і навіть тих, хто не зміг бу-
ти на весіллі, символізував родове
єднання (“приобщення”) присяж-
ним хлібом, знаменуючим родове
споріднення, оновлення й єдність.*

Таких символічно-родових по-
єднань (общень) хлібом в українській
родовій обрядовості є три: при уро-
динах-хрестинах — крута каша, що її
всі присутні їдять із одної миски; при
вінчанні-весіллі — коровай, і на по-
хороні-поминах — “коливо” — (пше-
нична кутя з розбавленим водою або
наваром із овочів медом), яке при-
сутні побожно їдять також із одної
миски.

Це ж маємо і в традиційних обря-
дах релігійних: кутя і узвар; також
хліб, як культ відродження й онов-
лення — паска та символікою тотож-
не яйце-крашанка.

Складнішою є справа з усталенням
етимології слова коровай.

Шукаючи за цим у далекій давни-
ні, і якщо спиратися при цьому на
санскритський пенъ “КР” (робити-
чинити) та на корінем спільне сло-
в'янське “каров-кров”, то робити-чи-

нити весіллям (ми б сказали творити
весільною присягою, вінцем-коро-
ною) не хліб-коровай, як жертву,
що замінила колишню весільну жерт-
ву кровну (корову-м'ясо), як це зу-
стрічаємо в науково-дослідчих пра-
цях наших етнографів, а робити-чи-
нити узаконене природою, Богом і
людиною зачаття родини-роду.

На слово “коровай” складається
ціла суміш назов символічних весіль-
них атрибутів із спільним корінем
“КР”. І від кожного з них, приймаю-
чи під увагу існуючі в народній ети-
мології архаїзми, можна, у той чи
інший спосіб, виводити слово коро-
вай.

Наприклад: Санскритське “кравия”
(м'ясо) — коровай. Слов'янське
“крав” — корова — коровай. “Коро-
на” — коронування, коронай — ко-
ровай. “Хоругов”-хорогва-корогва-
корогвай-коровай. “Хор” — хор; О-
вай — коровай і т. ін.

Однаке кров-супруження-рід, коро-
на-узаконення, корогва-оповіщення,
як бачимо, стають найбільш логічно
й етимологічно переконливим опер-
тям до етимологічного виведення
слова “коровай”. Вони також є го-
ловною основою весільного дійства.
Але йдімо далі.

Місто звичайно промінює на при-
леглу до нього периферію, і так са-
мо у княжу добу впливав на все дов-
кілля, на його людність, княжий
двір. Звідси, на нашу думку, й маємо
у весіллі оті: молодий-князь, моло-
да-княгиня, бояри — відповідають
історичним княжим боярам, дружко-
дружинник (воевода) і т. ін.

А скоро у весільних титулуваннях
є “князь”, “княгиня” і їх двори (два
роди), то логічно, що повинна тут
бути й корона.

Промовляють за це ще й шишки
(будовою подібні до короваю), що
їх у печі саджають навколо коро-
вая, а при запросинах на весілля, як ко-
ронну символіку, доручають запро-
шеним.

Коровай, у загальному, своєю бу-
довою, як і дивовижна одностайність
весілля, по всій Україні однаковий:
це корона, та й носять його при пере-
ношеннях як корону, тримаючи на
голові або на рамені.

* За народньою символікою ділитися хлі-
бом, їсти спільно — значить любити, добра
бажати, єднатися і т. ін.

На Чернігівщині коровай ще й фарбували зверху червоною сухозолотицею.*

Корона — влада, очолювання роду, коронований — володар, таким ставав кожний після одруження, ставав він — узаконеним свяченням (голови) — присягою (звідси свати, шлюб — приречення) самостійним володарем родини-роду, своєї Землі-уділу, свого господарства.

Якщо ж символіку й етимологію коровай виводити від корова (як дохристиянської доби жертва, яку замінив хліб), що, слідом за Сумцовим і Ф. Вовком, твердять деякі наші науковці, то чому ж тоді у прикрасах коровай не було ніде в Україні, наприклад дійок, рогів і т. ін., що нагадували б корову, що й ствердили дослідники коровай етнографи Чубинський, Ящуржинський, Ястребов, а також Потебня.

Звертає на себе увагу ще й той факт, що у прикрасах короваю, крім голубків та “кренделів” із тіста, усі інші його прикраси є виключно з рослинного світу, що підкреслюється й у весільних піснях коровайниць:

“Привезено зілля
З трьох гір на весілля,
Поставлено зілля на столі-престолі...
Ти наш святий короваю”.

А калачі, які доручають молоді батькам на закінчення весілля, є також плетені і зложені у форму круглого вінка з діркою посередині.

Прикметно, що вживана в хлібопеченні та медицині рослина “тмин”

(кмин), як і деревій, кріп, материнка, а подекуди й калина та бузина, належить до т. зв. рослин “коронних” (форма цвіто-сіменного вивернення). Тмин по арабському “karawya”, по англ. “caraway”, по грецькому “caron”, а по латині “careum”, що літерально так уподібнюється до нашого слова “коровай”.

Є також відомим, що жертву в дохристиянську добу не споживали, як це є з короваєм, а звичайно спалювали на ритуальному вогнищі, кидали у воду, або лишали на полі звірині та птахам.

Не поважно, не на місці й дражливо промовляла б тоді й красномовна, широко популярна народня приказка: “На чужий коровай (весільну жертву, корову-придане, чи вінок — корону — дружину молоду) очей не поривай” (не зазіхай). Тому, теза про символіку й етимологічне походження слова “коровай” від “корова”, на нашу думку, є логічно не переконливою й науково не доведеною.

Безсумнівним є тільки той факт, що, як висловився проф. Єв. Онацький* — “святий коровай” був насамперед святим хлібом, і що культ короваю в весільній обрядовості — це тільки кульмінаційний пункт культу хліба, цілком природний у такого хліборобського народу, як український народ”.

Будова ж короваю та його рослинні оздобы — це очевидна символіка вінчального вінка-корони.

Детройт, США.

Гордій Мироненко.

* Проф. Є. Онацький за Литвиновою.

* “Нові Дні”, ч. 63, Торонто, 1955 р.

Зміст 4 (40) числа за лютий 1957-го року місячника Українського Богословського Товариства “Віра й Культура”: † Іларіон: Неоціненні знахідки в Палестині. — † Іларіон: І вийняв я серце своє... поезія. — † Іларіон: Флорентійська унія 1439-го року, хронологічна канва. — Кап.-лейт. С. Шрамченко: Божа кара, спомини. — Ігор Качуровський: Терцина. † Іларіон: Виховуймо родини свої українськими! Проповідь. — А. Дідківський: Через чужі окуляри. — Обряди й звичаї Православної Церкви, Як служити Священникам соборно. — К. Калиновський: Серед українського народу не приймається насіння Риму. — Церковна хроніка. — Читачі про “Віру й Культуру” та її видання. — Усі допоможімо “Вірі й Культурі”! — “Українська Церква за час Руїни”, нова праця Митрополита Іларіона. — Серед нових книжок. — Огляд нових журналів. — Хроніка українського культурного життя. —

Передплата річна 4 дол., піврічна 2 д., чвертьрічна 1 д., окреме число 35 ц. Адреса:

“Faith and Culture”, 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man., Canada.

(Закінчення зо ст. 2 обгортки)

нуються книги, фотографії, документи, афіші, що розповідають про акторську і організаторську діяльність великого артиста.

Широко відзначила цю знаменну дату театральна громадськість Львова. У Львівському Будинку актора відбувся великий вечір, присвячений 100-річчю з дня народження М. К. Садовського. З доповіддю про життєвий і творчий шлях ювілята виступив артист В. Максименко. Артистка Л. Кривицька поділилася з присутніми спогадами про спільну роботу з Миколою Карповичем Садовським на сценах театрів України.

● **Комуністична агітація.** У багатьох середніх школах міста Одеси створено лекторії для батьків. Понад 15 тисяч чоловіка придбали абонементи на відвідування циклу публічних лекцій, з якими виступають члени Товариства для поширення політичних і наукових знань, а також кращі педагоги вузів і шкіл.

Лекції читаються для батьків учнів молодших, середніх і старших класів. У кожному шкільному лекторії до кінця навчального року буде прочитано від 8 до 12 лекцій.

Агітація, особливо протирелігійна, йде "повною паром"...

● **"У Львові відбулася виїзна наукова сесія відділу суспільних наук Української Академії Наук, присвячена століттю з дня народження І. Я. Франка.** Сесію відкрив президент Академії Наук академік О. В. Палладин. Потім були заслухані доповіді академіка О. Зілецького: "Проблеми франкознавства", професора І. Крип'якевича: "Іван Франко про історичну єдність російського й українського народів". З промовами, що характеризували літературну, наукову й громадську діяльність Івана Франка, на сесії виступили представники Академії Наук інших республік і Академій Наук Польщі, Чехословаччини, Болгарії, Угорщини, Румунії та Німецької демократичної республіки".

● **Виставка О. Новаківського у Львові.** У Львові відбулася виставка творів відомого маляра Олекси Новаківського, що створив цілу мистецьку школу, яка виховала численних мистців. Досі Новаківського замовчували.

Уродженець Поділля, Олекса Новаківський (1872-1935) широко розгорнув свою творчу діяльність у Львові і брався до різноманітних тем, малював портрети, краєвиди, натюрморти, алегоричні композиції з яскраво вираженою символікою. Він же малював патріотичні

картини на стінах польського сейму в Варшаві. Виконані здебільшого олією або пастеллю його образи яскраво імпресіоністичні, барвисті, позначені динамічністю та експресивністю. Найкращими його образами є: "Мадонна", "Пробудження", "Весна", "Повінь", "Леда", "Камелії", мистецькі алегорії, з краєвидів: кольористичні образи Собору Св. Юра та Святоюрської гори.

● **Виставка творів мистців Львівщини.** У Львівському музеї українського мистецтва відкрили виставку творів мистців Львівщини. На ній представлено понад 200 робіт різних жанрів. Серед них гравюри і офорти Олени Кульчицької й серія літографів Леопольда Левицького. Значне місце займають краєвиди індустріального Львова і сіл області, привертають увагу роботи мистців: Манастирських, Леонова, Лющика, скульптури Рудніна, Дзиндри. Цікаві керамічні праці і вироби народних майстрів і різьбарів.

● **Опера Лисенка "Ноктюрн" у виконанні студентів.** Недавно на сцені Львівського театру опери й балету ім. Ів. Франка силами студентів Державної консерваторії ім. Лисенка поставлено оперу-хвилинку видатного українського композитора М. Лисенка "Ноктюрн". Партії виконали М. Бойко, Л. Гуляща, Н. Хохлова, Т. Дідик, Г. Клим та інші. Симфонічним оркестром Львівської філармонії диригував заслужений діяч мистецтва М. Колесса. Режисер вистави — заслужений артист Я. Гречнев. Художник — заслужений артист О. Сальман.

● **25-ліття театру ім. Кобилянської в Чернівцях.** У листопаді 1956 року минуло 25 років з дня заснування Чернівецького українського драматичного театру ім. Ольги Кобилянської. У зв'язку з цим, на підприємствах, установах та учбових закладах відбулися, — відповідно до большевицького стилю, — творчі зустрічі артистів з глядачами. Колектив театру виїздить з виставами в сільські місцевості. За останні два місяці театр показав кращі свої вистави майже в усіх районах Буковини.

● **Рембрандт.** В конференц-залі Академії Наук у Києві відбувся урочистий вечір, присвячений 350-річчю з дня народження Рембрандта. В фойє було відкрито виставку літератури про творчість художника.

● **Концерт О. Руснака в Торонті.** У суботу 3 листопада в найліпший концертний залі Торонта, Мессей Гол, відбувся концерт те нора Ореста Руснака.

Return Postage Guaranteed by
"FAITH AND CULTURE"
101 Cathedral Avenue
Winnipeg 4, Man., Canada